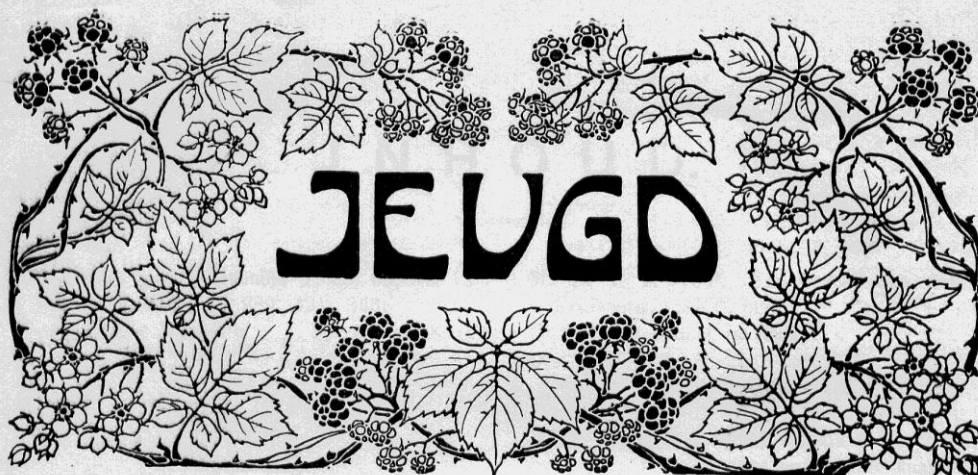

Geïllustreerd Tijdschrift voor Jongens en Meisjes

Onder redactie van: M. E. VAN DE VELDE-PIJNAPPEL. Met medewerking van: JOHAN BEEN (Hendrik Eben), B. VAN HASSELT, ALETTA HOOG, HUUG KHEEN (Sport), C. JOH. KIEVIT, G. J. MEINEN, B. E. VAN OSSELEN-VAN DELDEN, JAN POLITIEK, Dr. M. W. PIJNAPPEL, H. STUTEN-VAN IJSSELSTEIN, M. KOOY-VAN ZEGGELEN e. a. Buitenlandsche medewerkers: A. DE FREMERY te Kopenhagen, L. KOELMAN (Romola) te Rome, M. H. THEMANS te Parijs, TAEDO te Colorado (U. S. N. A.)

TWAALFDE JAARGANG

De Groote Oorlog 1914-1918 door de ogen van een tijdgenoot

Een bewerking van de rubriek "Het nieuws van de maand"
uit de twaalfde jaargang (1914) van het maandblad Jeugd
door J.P.Kuijman
Haarlem, 2013

UITGAVE VAN DE ERVEN J. J. TIJL TE ZWOLLE, 1914

Inhoud

DE GROOTE OORLOG 1914-1918 DOOR DE OGEN VAN EEN TIJDGENOOT..... 1

Inhoud	2
Inleiding	3
Het Nieuws van de Maand Maart 1914	4
In het Buitenland.	4
Het Nieuws van de Maand Mei 1914	4
In het Buitenland.	4
Het nieuws van de maand Augustus	5
De groote oorlog.....	5
Het nieuws van de maand September 1914.....	13
De Groote Oorlog	13
Oorlogsvaria	19
Het Nieuws van de Maand October 1914.....	21
De groote Oorlog.....	21
De Val van Antwerpen	23
De vluchtelingen-invasie	28
Het nieuws van de maand November 1914	29
De groote Oorlog.....	29
Koning Albert.....	33
De Turken.....	34
Zuid-Afrika.....	35
Oorlogsvaria.	35

Bij sommige figuren staat een verwijzing "OeFP...".Het zijn prentbriefkaarten uitgegeven door de Oesterreichische Feld Post in de periode 1914-1918.

Bij andere figuren wordt de pagina van het tijdschrift Jeugd genoemd waarop deze zijn afgebeeld.

Enkele figuren zijn ontleend aan Rijpma's "De Ontwikkelingsgang der Historie" deel III, Wolters, 1952.

De Groote Oorlog 1914-1918 door de ogen van een tijdgenoot

Inleiding

Dit jaar begon honderd jaar geleden de Eerste Wereldoorlog. In Nederland leeft deze oorlog niet erg in de herinnering voort. Dat is in de ons omringende landen wel anders. Daar heeft deze oorlog diepe wonden geslagen, waar Nederland neutraal kon blijven.

In de negentiende eeuw is het nationalisme opgekomen, dat wil zeggen de gedachte dat elk volk, elke natie in zijn eigen onafhankelijke staat zou behoren te wonen. Dit onafhankelijkheidsstreven betekende dus het uiteenvallen van multinationale staten, zoals het Osmaanse Rijk en de Oostenrijks-Hongaarse Dubbelmonarchie. Rusland zag hierin en kans om zijn invloed naar het Westen uit te breiden en steunde de opstandige Slavische onafhankelijkheidsbewegingen en Servië, dat zich reeds had losgemaakt uit het Osmaanse Rijk. Ook in het toenmalige Duitse Keizerrijk woonden verscheidene niet-Duitstalige groepen: in het Oosten woonden veel Polen, in Sleeswijk-Holstein was een gedeelte van de bevolking Deens, in het Westen waren Elzas en Lotharingen met een gedeeltelijk Franstalige bevolking sinds 1870 in het Duitse Rijk opgenomen. Frankrijk was uit op een hereniging van deze gebieden. Ook in het Verenigd Koninkrijk was het onrustig, daar streefden de Ieren naar zelfbestuur (Home Rule).

De aanleiding tot de oorlog was de moord op de troonopvolger van Keizer Franz Josef van Oostenrijk-Hongarije: aartshertog Ferdinand en zijn vrouw in Serajewo door de Servische nationalist Princip op 28 juni 1914. Op 28 juli verklaarde Keizer Franz Josef de oorlog aan Servië. Begin augustus 1914 brak de oorlog in feite uit: Oostenrijk en Duitsland tegen in eerste instantie Servië, Rusland en Frankrijk. Later sloten zich andere landen bij een van de partijen aan. De Duitsers moesten een strijd op twee fronten voeren en hun plan was om in een Blitzkrieg eerst met Frankrijk af te rekenen en dan hun legers naar het Oosten te zenden. Doch het liep anders.

In het Westen streden Frankrijk, België, Engeland en later ook de Verenigde Staten van Noord-Amerika tegen Duitsland. Hier woedde de loopgraven-oorlog in West-Vlaanderen en Noord-Frankrijk. De Maginot-linie in de Vogezen beschermde Oost-Frankrijk doeltreffend. Deze strijd kwam ten einde met de Wapenstilstand (Armistice) van 11 november 1918 die nog steeds elk jaar in België, Frankrijk en Engeland wordt herdacht.

De strijd in het Oosten is in Nederland veel minder bekend. Daar was het front veel langer en beweeglijker. Het strekte zich uit van de Oostzee tot de Zwarte Zee in Roemenië en vandaar tot Servië. In 1916 ontstond er nog een front in de Dolomieten tussen Italië en Oostenrijk.

Tussen het grof vuil vond mijn vrouw toevallig de jaargang 1914 van het tijdschrift Jeugd. Het is een "Geïllustreerd Tijdschrift voor Jongens en Meisjes" dat maandelijks werd uitgegeven door de Erven J.J. Tijl te Zwolle en bedoeld was voor kinderen van 12 tot 18 jaar. Een vaste rubriek daarin is het "Nieuws van de Maand", geschreven door Jan Politiek. Vanaf het september-nummer vormen de verslagen over de oorlog de hoofdmoot van deze rubriek. Uit de verslagen blijkt hoe men tegen de oorlog aankeek. Niet alleen de militair-tactische kant van de Duitse opmars in België en Frankrijk komt aan de orde, maar ook de paniecreactie van de vluchtende burgers uit Antwerpen. De vele doden en gewonden en de vernieling van prachtige oude gebouwen worden met afschuw genoemd. Na de slag aan de Marne in begin september 1914 begint eigenlijk de loopgravenoorlog.

Ik heb deze stukjes gebundeld omdat zij een beeld geven van de reactie in Nederland op het uitbreken van de "Groote Oorlog". De spelling is niet aangepast. Merk op hoe het taalgebruik is veranderd in honderd jaar!

Het Nieuws van de Maand Maart 1914

IN HET BUITENLAND.

Ronduit verklaard, zien de toestanden in het Buitenland er over 't algemeen verre van rooskleurig uit en men zou heusch niet zeggen, dat de volkeren van Europa eenige maanden geleden den Vredestempel in Den Haag hebben ingewijd! Dreigementen, wapengerommel, opgewonden betoog zijn aan de orde van den dag. Er ligt iets beklemmends en verontrustends in de politieke atmosfeer. Als razenden zijn de volken zich aan het wapenen, terwijl de heeren journalisten graag krijgshaftige artikelen uit hun pennen laten vloeien. De wapenfabrikanten gnuiven en het is in ons Vredespaleis erg eenzaam en stil. Gelukkig zijn het nog maar persstemmen en geen diplomatenstemmen, die zoo verontrustend doen, maar aangenaam stemmen deze dingen den vredelievenden mensch toch niet. Zoo kwam b.v. een Russisch blad aan met de mededeeling, dat Rusland kant en klaar is en van top tot teen gewapend, om wien ook warm te ontvangen. Het leger is uitgebreid, de kanonnen zijn vernieuwd en de cavalerie zoo talrijk gemaakt als van geen enkele andere mogendheid. De Fransche bladen juichten deze boodschap met graagte toe en de Duitsche bladen hieven alarmkreten aan van „Wachet auf Germanen!“, terwijl Zweden's koning, zooals jullie weten, om een grooter leger te krijgen, met de helft van zijn onderdanen ruzie maakte! Nu is het zeker waar, dat men Rusland in de gaten moet houden, vooral sinds de expansie-politiek in Oost-Azie afstuitte op de dapperheid der Japanners. Indertijd heb ik, toen de Russisch-Japansche oorlog woedde, verteld, dat die tochten naar het Verre Oosten eigenlijk niet klopten met het beroemde testament van Peter de Groote, die aan zijn volk voorschreef naar het Westen een uitweg te zoeken. Daar liggen de Noorsche rijken en Duitschland. Het ligt voor de hand, dat de daar wonenden het Russisch wapengekletter met eigen wapengekletter beantwoorden. Maar dit zijn allemaal, voorloopig althans, fantastische ongerustigheden, meer werkelijke ongerustheid biedt ons Engeland. *De schrijver gaat dan in op het Home Rule vraagstuk, dat wil zeggen het streven van Ierland naar zelfbestuur.*

Het Nieuws van de Maand Mei 1914

IN HET BUITENLAND.

Als Keizer Frans Jozef kucht, wordt Europa beducht. Welnu, zoo ver is het. De oude keizer voelt zich den laatsten tijd niet goed. Men spreekt zelfs van een lichte longontsteking. De laatste dagen luiden de berichten gunstiger en het schijnt werkelijk, dat het ijzersterke gestel nogmaals over de ontbindende elementen het overwicht behaalde. Maar ieder weet, dat 't slechts uitstel van executie kan zijn, want de dagen van Oostenrijk's gebieder worden zeer vele.

Frans Jozef is de patriarch onder de souverainen en een zeer vriendelijk man. Is reeds daarom zijn leven van gezelschappelijke waarde, veel hooger waarde heeft het nog in politieken zin. Ik vertelde daar vroeger ook al eens over. Frans Jozef houdt het mengelmoes van volken, dat Oostenrijk-Hongarije bewoont, door zijn persoonlijkheid bijeen. Om den geliefden keizer verdraagt men veel wat anders ondragelijk zou worden geacht van elkaar. Bovendien is de keizer ook een vredelievend man. Al deze dingen kunnen niet van zijn opvolger worden gezegd. Deze is niet populair noch een man des vredes. Vandaar de beduchtheid van Europa als Frans Jozef kucht.

Keizer Frans Jozef overleed op 86-jarige leeftijd op 18 augustus 1916 en hij werd opgevolgd door zijn achterneef Karel Frans Josef (1887-1922). Deze moest de kroon in 1918 afleggen en hij werd verbannen naar Madeira.

fig. OeFP 01

Het nieuws van de maand Augustus

DE GROOTE OORLOG

Het vreeselijke, het afschuwelijke, het niet meer mogelijk geachte is geschied, Het meerendeel van Europa's groote volkeren vloog elkander naar de keel. Haat verschroeit de harten, kanonvuur de lijven der menschen. Alle waarden zijn omgekeerd, naar recht wordt niet meer gevraagd. Het geweld zit op den troon en dwingt vrije menschen onder zijn bloedigen schepter. Wie het meest verdoet, doet het meest. Wie de meeste jonge levens vernielt, wordt als een redder des vaderlands geprezen. Menschen, die elkaar nog nimmer in het leven zagen, zoeken van alle dingen het vurigst elkanders dood. Mars, wreeder, cynischer, afschuwwekkender dan ooit, vaart blakerend door Europa en hij verlustigt zich in verminkte lijken en vertrapte landouwen.

O, 't is zoo ontzettend. Van nabij ken ik thans den oorlog. Altijd heb ik hem gehaat en gevreesd, mij hem voorgesteld als een geesel, trots onvermijdelijke bekoring van heldenverhalen en heldendaden uit de boeken der historie, maar nu ik hem ken, weet ik, dat hij nog veel verschrikkelijker is dan ik hem mij kon voorstellen. God behoeft Nederland. Want oprechte vredesliefde, plechtig bezworen traktaten en zorgvuldige toerusting doen — zooals gebleken is — dat niet meer. Niets heeft in deze afschuwelijke dagen meer waarde, dan het afgrijselijke helle-trio: infanterie, cavalerie en artillerie. Verleden jaar openden wij het

Vredespaleis, nog geen twaalf maanden later graven wij kuilen voor den bloem van Europa's jongelingsschap. En in die droeve kuilen werpen we tevens: de vrucht van ons ploeteren en werken, geestelijk en stoffelijk, want de machtigen hoonlachen: vernietiging, vernietiging is ons streven!

De tijd is nog niet gekomen, om den verantwoordelijke voor den volkerenmoord aan te wijzen. We weten alleen, dat het moordpistool van Sarajewo met duizelingwekkende snelheid den bodem insloeg van de doos, waarin de rampen voor Europa lagen opgetast. Oostenrijk, dat aan Servië altijd het levenslicht betimmerde, eischte een voldoening, die m. i. te ver ging. De Serviërs gaven alle punten van de scherpe nota toe, op één na, waarvoor zij zich op het Haagsche Arbitragehof beriepen. Oostenrijk weigerde. Waarom? Ik weet het nog niet. Rusland, de verdediger der Slaven om zijn zelfs wil, mobiliseerde, om het bedreigde Servië te steunen. Toen snelde Duitschland, zich bedreigd achtende, in het geweer; en niet door Rusland of Frankrijk verrast willende worden, verklaarde het Frankrijk en Rusland den oorlog. Engeland sloot zich bij Frankrijk en Rusland aan en Europa stond in brand. België werd in den oorlog gesleept, Japan meldde zich zelf aan.

Zoo staan dan Frankrijk, Engeland, Rusland, België, Servië, Montenegro en Japan tegenover Duitschland en Oostenrijk. Millioenen tegenover millioenen. Italië, dat, zooals jullie weet, tot den Driebond behoort, bleef neutraal, omdat Duitschland aanvaller is geweest en het verbond alleen de bondgenooten tot deelneming verplicht, wanneer de leden van het verbond worden aangevallen. Ook ons land, Denemarken, Noorwegen, Spanje en Turkije, benevens de andere Balkan-volken, op Montenegro na, verklaarden zich neutraal.

Diep beklagenswaardig is het arme België. Het achtte zich veilig, omdat zijn neutraliteit was gewaarborgd door Duitschland, Frankrijk en Engeland. Wreede ontgoocheling. Den laatsten Juli komt de Duitse brief binnen, waarin Duitschland eischt doorgang voor zijn troepen naar Frankrijk. Men zou alleen maar doortrekken, alle schade met goud vergoeden en de onafhankelijkheid van België voorgoed waarborgen. Ten einde aan het „verzoek" kracht bij te zetten, verklaarde Duitschland vernomen te hebben — tot dusver is dat vermoeden door niets bewezen en door den fieren koning Albert ten stelligste ontkend — dat Fransche troepen de zuidelijke grenzen van België geschonden hadden en dat Duitschland daarom, desnoods, een doortocht door België zou moeten forceeren. Jullie voelt het onlogische in dit optreden van Duitschland. Indien Frankrijk werkelijk de grenzen geschonden had, behoefde Duitschland immers zijn vraag niet meer te doen; maar had het recht tot tusschenkomst zoodra België bleek niet bij machte te zijn, zijn grenzen tegen den Franschman te verdedigen! De zeer vriendelijke termen van het verzoek wijzen er op, dat de Duitse regeering dan toch wel iets van het kloppertje-in-ieder-hart voelde. België weigerde fier en moedig. Toen volgde de oorlogsverklaring en vielen de Duitschers met een verpletterende overmacht in het land. Ik vrees, dat geen menschengeslachten den doodelijken haat zullen kunnen uitwischen, welke in 14 dagen tijds in het hart der arme Belgen tegen de Duitschers gezaaid is. Ik heb dit van zeer nabij gezien. Gedurende tien dagen bracht ik veel tijd onder de Duitse soldaten door en volgde ik den stroom van soldaten en oorlogstuig welke het schoone Belgische land binnenstuwde. Daar heb ik geleerd dat de oorlog nog veel afschuwelijker is dan mijn zwartste fantasie. De oorlog met België is al heel spoedig in een verdelgingskrijg ontaard. Voorzeker door de schuld der Belgen, maar hun schuld is zoo heel vergeeflijk.

Twee Augustus kwamen de Duitschers uit de richting van Aken opgerukt. Het Belgische leger had besloten de grenzen niet dadelijk te verdedigen. Bij Gemmenich konden de Germanen dus ongehinderd binnenkomen en pas bij Argenteau werd 3 Augustus vrij hevig gevochten. Al vechtende retireerden de Belgen spoedig naar de overzijde van de Maas, na den vasten brug van Visé opgeblazen te hebben.

fig. p.294A

Maar toen zijn de Belgische boeren, die hun oogst zagen vertrappen en den vijand, die hun rust zoo wreed had verstoord, heerschen in het land, wanhopig geworden en eenigen hebben het geweer van den muur genomen en op de indringers geschoten. Dit is zeer beslist bij oorlogsrecht verboden. Alleen de geregelde, behoorlijk aan uniform kenbare troepen van de oorlogvoerende volken mogen met elkander vechten, de burgers moeten zich buiten den strijd houden. Op die voorwaarde doen ook de vijandelijke troepen aan de burgers geen leed dan wanneer belangrijke strategische redenen zulks onvermijdelijk maken. Zeer streng hebben de Duitschers de overtreding gestraft. In plaats van het huis, waaruit geschoten werd, alleen te straffen of ernstig naar den dader van een verraderlijk schot te zoeken, hebben zij onmiddellijk het vuur op een heel dorp geopend en maar in het wilde weg neergeschoten wat voor hen was, mensch of woning. Ik ben overtuigd, dat er werkelijk Waalsche franc-tireurs verraderlijk op de Duitschers geschoten hebben, maar ik vind ook, dat de wraak-oefening onmenschelijk is geweest. Door allerlei verhalen hebben de Duitschers zich later trachten te rechtvaardigen. Zoo vertelden zij, dat de Belgen de Deutsche gewonden de ooren hadden afgesneden en de oogen uitgestoken. Ik heb nooit zoo'n mishandelden gewonde gezien en ik heb ook nergens vernomen, dat de Duitschers eenig bewijs voor die betichting konden leveren, terwijl daarentegen wel vast staat, dat de Belgen tal van Deutsche gewonden liefderijk hebben verpleegd. Tot mijn voldoening zag ik dat zelfs bevestigd door een brief van een Duitschen veldprediker, die deze quaestie aan een ernstig onderzoek onderwierp.

De dorpen Warsage, Berneau, Moulant, Visé en nog veel meer, doch ik vertel maar alleen wat ik met eigen oogen zag, zijn met den grond gelijk gemaakt en verbrand. Iederen avond wierpen de brandende dorpen een woest, rossig licht over het Deutsche legerkamp. Tal van onschuldigen zijn gefusileerd en opgehangen. Ook vrouwen en kinderen zijn onder het woeste vuren der soldaten gevallen. Duizenden van alles beroofde menschen vluchtten over onze grenzen en worden daar nu liefderijk verpleegd. Er zijn gezinnen onder, die man en zonen en al hun have verloren. De menschen hebben niets meer dan de kleeren aan hun lijf. Schitterend, beschamend kranig hebben de goede, joviale Limburgsche boeren, die het toch heusch zelf ook zoo breed niet hebben, de stakkers opgenomen. Hier in Scheveningen zijn er ook een honderdtal onder dak gebracht, allemaal vrouwen en kinderen. Er is een vrouw bij van 72 jaar en een kind van 8 dagen! Ook werden door ons Roode Kruis te Maastricht een 130tal Deutsche en Belgische gewonden over de grenzen gebracht en verpleegd. "Wat ik in de hospitalen en

toevluchten zag aan menselijke ellende spot met alle beschrijving. Ik vertel dat ook niet over. Je hebt er niets aan. Geloof maar gerust van me, dat oorlog de hel op aarde is.

We gaan nu wat meer strategisch worden. De Duitsers hebben hun Maasleger voor een groot deel vlak langs onze grenzen door Mouland over een noodbrug bij Lexhe België binnen gevoerd. Viermaal heb ik het kamp van Mouland zien vullen en ledigen. Ik schat, dat het groote kamp wel een 40000 man artillerie, cavalerie en infanterie bergen kon. Herhaaldelijk bezocht ik de legers — viermaal ben ik zelfs een poosje gevangene van de Duitsers geweest — en elken keer stond ik verbluft over de kranigheid van het Duitse leger. Prachtige, stevige, gezonde kerels, blakend van strijd lust en overtuigd dat alleen aan hen de zege kon beschoren zijn. Alles fonkelnieuw, wapenen en kleeding. De helmen hadden ze voor het schitteren der zon met groene lappen omwonden. Ze zaten ook goed in hun geld en betaalden alles contant. De paarden van artillerie en cavalerie schitterende beesten, jong, krachtig, goed in hun vleesch. De tuigen sterk en nieuw. De artillerie, voor zoover een dergelijke uitdrukking hier gepast is, om van te watertanden. Ik zag ook het vestinggeschut, dat later Luik zoo snel zou doen vallen. Enorme stukken, die door 32 paarden getrokken werden. De kanonnen leken wel reuzenlocomotieven. De soldaten waren over het algemeen jegens Holland zeer gunstig gestemd en zij vreesden niets meer dan onze grenzen te schenden. Men waardeerde onze neutraliteit en deed zijn uiterste best om de harde krijgvoering in België goed te praten en te verontschuldigen.

Hoe weinig vele soldaten wisten waar 't eigenlijk om ging bleek telkens. Ik weet niet hoe dikwijls mij wel gevraagd werd hoe ver Parijs nog lag. Op het antwoord een 200 K.M. toonden zij de grootste verbazing. Velen wisten niet eens dat men in België was. Ze dachten voor Frankrijk te staan. Algemeen geloofden zij beslist dat Duitschland tot den oorlog gedwongen was en dat het recht aan Duitse zijde zegevierende moest.

Met weemoed zag ik ze trekken. Hoevelen zouden terugkeeren? Betrekkelijk weinigen voelden den vreeselijken ernst van hun lot, maar allen brachten blijmoedig hun jonge leven op het altaar des vaderlands. Voor Duitschland sterven was aller ideaal. Kortom, ik kan mij geen voortreffelijker leger voorstellen en mijn hart bloedde bij de gedachte aan het werk van deze vreeselijke maaiers in het menschenveld. Omtrent den afloop der worsteling durf ik nog niets voorspellen, maar wel weet ik, dat het Duitse leger zijn leven akelig-duur zal verkoopen.

Van het Belgische leger zag ik eigenlijk niet veel. Te Argenteau in de verte terugtrekkende troepen en vlak bij mij eenige gewonden. Te Maastricht zag ik gevangenen binnen brengen, o. a. een afdeeling lancers. Het was een groepje van 25 man, 24 soldaten en een officier. Ze kwamen uit Luik en hadden een week lang in de bosschen van Battiste verkeerd. Al die dagen leefden ze op onrijpe appels en peren. Viermaal waren ze door uhlanen achtervolgd, maar telkens wisten ze weer te ontkomen. Postduiven brachten hun verkenningberichten naar Luik. Door gebrek gedwongen reden ze 's nachts over onze grenzen en werden gevangen genomen. Van dit groepje helden kreeg ik een zeer gunstigen indruk.

In het hospitaal te Eysden ontmoette ik een Belgisch soldaatje, dat in een verschansing voor het fort van Pontisse gelegen had. We lagen daar — vertelde hij — met 150 man en we hadden elk 120 patronen. De Duitsers naderden met 900 man. Toen ze op 130 M. gekomen waren, brandden wij los. Ik had mijn kogels in een kuil naast mij gelegd en ik dacht aan niets anders dan laden en afschieten. Zeventig kogels vuurde ik af, er miste niet één. Toen kreeg ik een kogel in mijn mond. Maar hard kwam ie niet aan, want ik voelde iets warms in mijn mond en spuwde een kogel en een tand uit. Daar ik evenwel hevig bloedde, stond ik op — en zei tegen mijn kameraad achter mij: Tenez ma place. Een uur later werd ik door de Hollandsche ambulance opgenomen. Het mannetje was, toen ik hem sprak, al weer bijna geheel hersteld. Nu zit hij in Alkmaar, want daarheen worden alle gevangenen en herstelde gewonden overgebracht en bewaakt tot de vrede gesloten is.

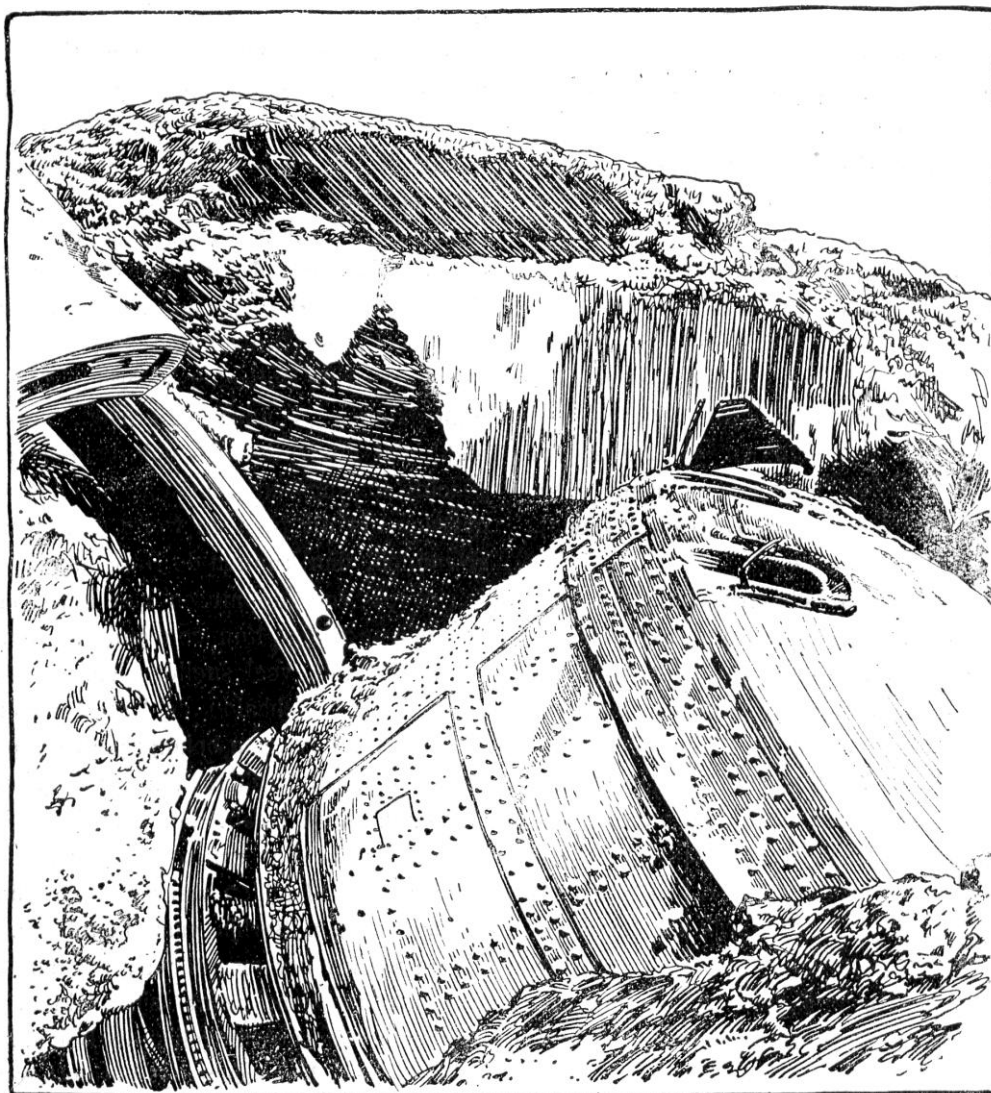

Tooneel van den strijd in België gedurende de laatste dagen te Longwy, Namen, Charleroi, Mons (Bergen).

fig. p.261

Langs Mouland, Visé, Herve, door Luxemburg en Elzas zijn de Duitschers met stroomen België en Frankrijk binnengevallen. In België stonden ze al spoedig voor de sterke vesting van Luik. Veertien forten beschermden de stad en generaal Leman had de verdediging georganiseerd. Men vertelde elkaar dat Luik schier onneembaar was. De Duitschers hebben 4 Aug. inderdaad de sterkte onderschat. Te onstuimig rukten zij voorwaarts en dien dag werden 2 Mecklenburgsche regimenten (89 en 90), die zich te ver hadden gewaagd en tusschen 2 forten door gedrongen waren, op 40 man na vernietigd. Ik sprak later een Mecklenburgsch soldaat, die mee in den ontzettenden val geloopt was. Plotseling, zei hij, werden wij van weerszijden van het fort door een granatenregen overstelpt. Hooren en zien verging, mijn kameraden vielen naast mij als halmen. We konden nergens meer heen en ik zag vlak bij mij den commandant vallen. Zijn laatste woorden waren: Flucht nach Holland! Als razenden keerden wij om en holden terug, maar de kanonnen bleven ons bestoken. Toen ik in Mouland terug was, gelukkig liep ik niet over uw grenzen, waren er nog 3, zegge 3 van mijn compagnie over. Twee zijn er bij Eijsden over de grenzen geloopt en gevangen genomen, maar ik heb deze, helaas, hoe ik mijn best ook deed; niet te spreken kunnen krijgen.

Zes Augustus werd de aanval op Luik hernieuwd en wonder boven wonder, wisten een groot aantal Duitschers tusschen de forten door in Luik te komen, nadat de stad geweldig was gebombardeerd, zonder dat evenwel de kogels veel kwaad deden. Hoe dit mogelijk was, begrijp ik nog niet goed. Blijkbaar is de ruimte tusschen de forten niet genoeg verdedigd geweest.

Vanwege de Deutsche Generale Staf werd bovenstaande afbeelding van een pantserfort van de vesting Luik gemaakt. Zij geeft op pakkende wijze de geweldige uitwerking van het Deutsche 42 c.M. belegeringsgeschut weer, waarvan een enkel schot de sterkste beton- en pantservedekking doorbreekt.

fig. p.263

Toen de Duitschers eenmaal in de stad waren, zijn ook de forten geleidelijk gevallen. Te Visé hadden de Duitschers hun vervaarlijk vestinggeschut in stelling gebracht en vandaar uit zonden zij 20 K.M. ver hun vreeselijke granaten van een halve-mans- lengte. Tegen deze projectielen konden de forten het niet houden. Zelfs de pantserkoepels werden doorboord. Tegelijk namen de Duitschers in Luik ook van daaruit de forten onder vuur. Naar men zegt, moeten de Duitschers ook bommen met bedwelmende en verstikkende gassen in de forten geschoten hebben. Hoe het zij, 15 Augustus waren alle forten gevallen. Ik weet dat zeker, al bleven de Belgische en Fransche oorlogsberichten dat feit nog lang daarna ontkennen. Het laatst vielen Pontisse en Liers. Van deze forten hebben de Duitschers, naar ik met eigen oogen zag, heel veel last gehad. Ze hadden namelijk bij Lixhe, een zestig meter van onze grenzen, een noodbrug geslagen. Over die brug moesten de troepen uit het kamp van Mouland aan de overzijde van de Maas komen. Het vuur van Pontisse en Liers vernielde herhaaldelijk de brug. Men ontdekte na eenigen tijd, dat de bewoners in den omtrek aan de kanonniërs seinen moesten geven. Men had toch opgemerkt, dat telkens na het oplaten van een vuurpijl een goed gemikt schot volgde. De huizen werden daarop doorzocht en men vond allerlei vuurwerk.

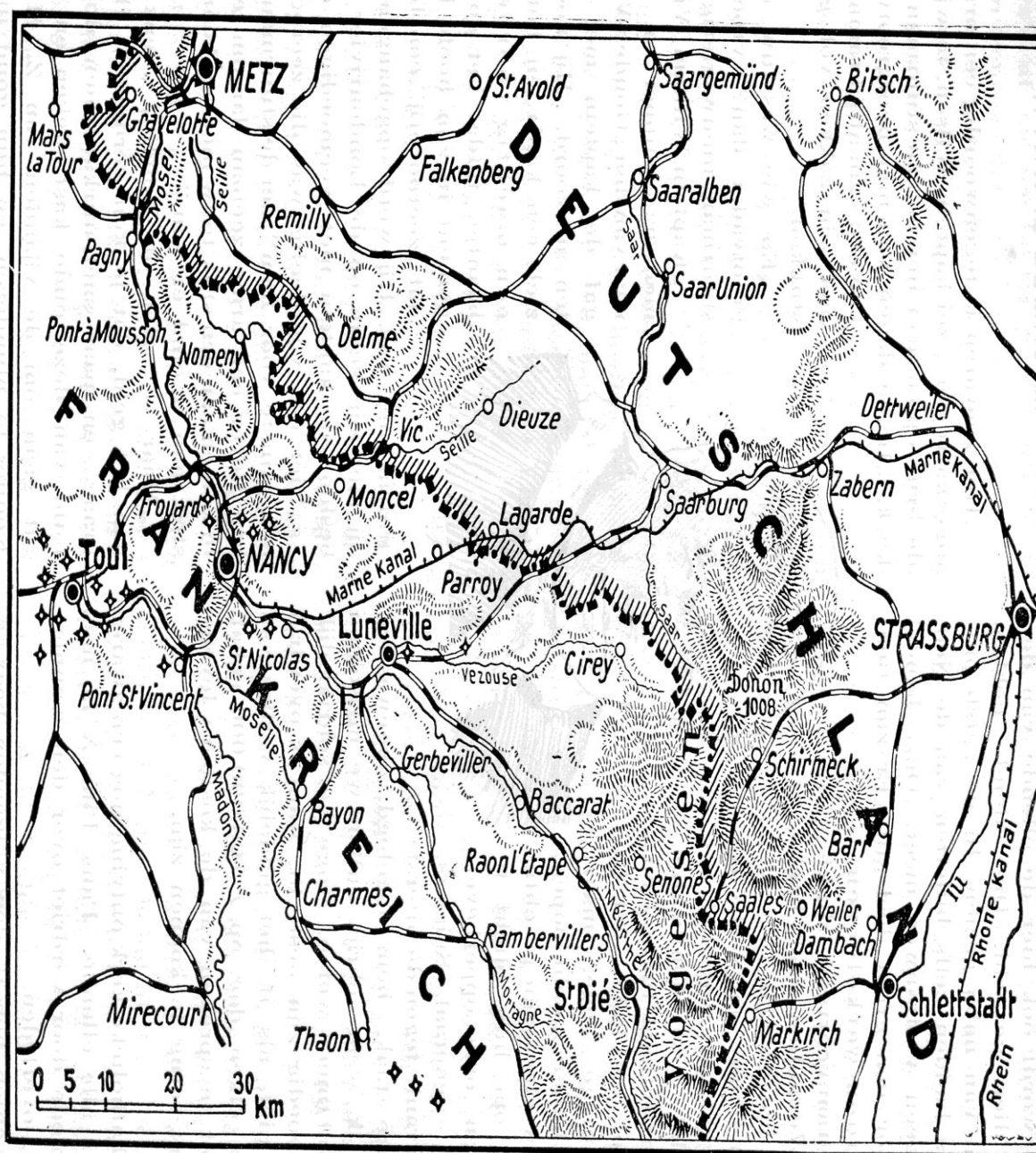
Maandagmiddag 8 Aug. zat ik met eenige Duitsche officieren aan een tafeltje bij de brug, toen plotseling weer eenige granaten op de brug vielen. Ik was daar heen gegaan, omdat ik vernomen had, dat 's morgens weer een stuk van de brug was stuk geschoten. Het was ongeveer 4 uur toen ik daar kwam en de brug bleek weer hersteld. De granaten, die ik zag vallen, deden geen schade. Was men toen al op het fort door zijn beste ammunitie heen? Het kan zijn, dat we hierin een reden moeten zoeken voor den betrekkelijk snellen val der Luiksche forten. Je kan je niet voorstellen, welk een lawaai de bombardementen maakten. Tot in Maas-tricht kon men het duidelijk hooren, bij Lixhe waren de rookwolken der vuurbrakende kanonnen goed zichtbaar. De dappere tegenstand van Luik heeft in ieder geval den Duitschers een belangrijk verlies aan tijd bezorgd. Toen de brug bij Lixhe voor goed veilig was, voerden de Duitschers ontzaggenlijke troepenmassa's over. Ze gingen in noord- westelijke richting. Ik vermoedde, dat op de linie Glons, Tongeren, Waremme een krachtig Fransch- Belgisch leger zou staan, doch dit vermoeden bleek weldra onjuist. Aan den Duitschen opmarsch werd zeer weinig tegenstand geboden. Eenige dagen later kwam het westelijker op de. lijn Hasselt, Diest, Haelen, Dinant tot ernstige gevechten. De Belgen moeten hier dapper hebben gevochten, maar alléén konden zij het natuurlijk niet houden. Ze retireerden en de Duitschers stormden dadelijk achter hen aan. Heel België werd overstroomd, Leuven, Aerschot, Brussel, Gent genomen. Nu komt er een belangrijk punt. Gemeld is, dat het Belgische leger zich in de kolossale vesting Antwerpen terug trok. Ik geloofde dit nimmer en thans is dan ook gebleken, dat een deel van het leger zuidwaarts trok en zich met het Fransche- Engelsche leger op de Fransche noord-grenzen kon vereenigen. De taak der Belgen is in de eerste plaats geweest, de Duitschers op te houden, om Frankrijk en Engeland tijd te geven voor het innemen van hun stellingen en Rusland voor zijn mobilisatie. Dit kan later van enorm groot belang blijken.

Intusschen vielen de Franschen den Elzas en Lotharingen binnen. Aanvankelijk drongen zij met succes voorwaarts, maar in zeer bloedige gevechten — hoe bloedig weten we nog niet — zijn zij door de legers van den Beijerschen en Duitschen kroonprins teruggeworpen. De legers staan thans reeds op Franschen bodem. Luneville b.v. is door de Duitschers bezet.

Drie en twintig Augustus is de groote slag, die van beslissenden invloed kan zijn, begonnen. Het is niet onmogelijk dat een 2 miljoen menschen aan de slachting deelnemen. De legers staan tegenover elkaar over een front, dat loopt van Charleroi tot Luxemburg, een 260 K.M. Belgen, Franschen en Engelschen vechten zij aan zij. Dit is de grootste veldslag, welke nog ooit op de wereld geleverd werd.

Terwijl ik dit schrijf, is de uitslag nog niet bekend. De worsteling kan nog wel eenige dagen duren. Herinneren jullie je niet, dat de slag bij Mukden in den Japansch- Russischen oorlog zeven dagen slachtens eischte ? Wint Duitschland hier beslissend, dan kunnen de Duitschers overal in Frankrijk binnenkomen. Vandaag, 25 Aug., werd gemeld, dat de Duitschers ook de onneembaar geachte stelling van Namen grootendeels veroverden. Is dit juist en wordt de reuzenslag gewonnen, dan kunnen de Duitschers binnen een week voor de muren van Parijs staan.

Doch er dreigt hun een ander, groot gevaar. Rusland, veel sneller klaar dan ieder gedacht had, behaalde de laatste dagen op de Oostelijke grenzen belangrijke voordeelen. Brengen de Duitschers den Russischen opmarsch niet tot staan, dan bestaat de kans, dat de Russen het Deutsche leger in België en Frankrijk afsnijden van zijn verbindingen en dat ze zelfs Berlijn gaan bedreigen. Dan begint het er voor Duitschland heel raar uit te zien, want zijn taktiek was blijkbaar: zoo snel mogelijk de Belgen, Engelschen en Franschen te verpletteren en dan vliegensvlug om te keeren, ten einde met het massa-leger de nog maar half gereed zijnde Russen op het lijf te vallen.

Tooneel van den strijd op de Fransch-Duitsche grens tusschen Metz en de Vogezen.

fig. p.265

Ter zee viel nog niets van belang voor. De Duitsche vloot, natuurlijk niet bestand tegen de Engelsche en Fransche eskaders, houdt zich wijselijk schuil, vermoedelijk achter Helgoland.

Hoe het precies met Oostenrijk en Servië staat, is niet duidelijk. Oostenrijk sprong den Duitschen bondgenoot met een paar legerkorpsen in Elzas en Lotharingen bij, maar niet onkomisch werd gemeld dat men de strafexpeditie tegen Servië voorloopig gestaakt heeft! Wat wil dat zeggen? De Serviërs zijn er heusch geen mannetjes naar, om het nu maar af te wachten, tot ze weer getuchtigd worden. Zeker is in ieder geval, dat de Oostenrijkers nog altijd Belgrado niet konden innemen. In het oosten trachten zij de Russen te keeren.

Japan tracht Duitschland's vrij wel on- beschermde kolonie Kiutschau te gappen en de Britten gaan stroopen in de Duitsche kolonies van Zuid-Afrika.

Het nieuws van de maand September 1914

DE GROOTE OORLOG

Een maand ligt achter ons van welke de wereldgeschiedenis nog eeuwen zal gewagen, want nog nooit werd door zulke massalegers zóó ontzettend gevochten, nog nooit werden zooveel jonge levens vernietigd, nog nooit ook zijn in zoo'n korten tijd zooveel kunstschaten, het gewrocht van de voorvaderen, verwoest. Leuven is een puinhoop, haar wereldbibliotheek een hoop asch; de St. Romboutstoren van Mechelen, eeuwenlang een lust der oogen, staat ontredderd daar, met granaten in zijn ingewanden; de kathedraal van Reims (zie afl. 7, bladz. 215), het schoonste gothische bouwwerk der wereld, de meerdere in schoonheid van Keulen's verbluffend-schoonen Dom (zie afl. 9, bladz. 273 en 277 van den loopenden jaargang) — de kathedraal van Reims is neergebombardeerd en neergebrand.

En al die kunst- en beschaving-honende daden zijn aan de geschiedenis van dezen oorlog voor goed verbonden. O Germania, Germania. waartoe zijt gij gekomen? Wij waren gewoon den noesten, opbouwenden, scheppenden ijver uwer zonen en dochteren te bewonderen; wij sloegen met verbazing uw fenomenalen opbloei gaande; wij begonnen het te gelooven, dat uw stalen vlijt werkelijk in vredelievenden wedstrijd „Deutschland über Alles" zou opheffen! Deutsche geleerdheid was de degelijkste, Duitsch werk het sterkste, Deutsche kunst, zoo niet de mooiste, dan toch zeker de meest-beploeterde, en nu zijn uw legerscharen uitgegaan en zij hebben zich over schoon België en vruchtbaar Frankrijk uitgestort als een banjir van vuur en bloed. Heel de wereld rilt van afschuw.¹

Op den onstuimigen inval in België en de verovering van Luik, volgde de bezetting van Brussel door een deel van de Deutsche troepen, terwijl de rest over Namen, dat zeer spoedig viel, naar Frankrijk verder rukte. De bezetting van Midden- en West-België geschiedde vrij gemakkelijk. Na een hevig maar kort verzet van de Belgen op de lijn Diest—Haalen lieten zij den Duitschen stortvloed maar over hun land heenbruischen en trokken zij zich in de zeer sterke vesting Antwerpen terug. Brussel werd bezet, voorts Leuven, Mechelen, Dendermonde, Aerschot, allemaal open steden. Niettemin bombardeerden de Duitschers mede die plaatsen — alleen Brussel werd geheel gespaard — maar Leuven en Dendermonde werden, het eerste voor een deel, het laatste geheel verwoest. Tal van dorpen deelden dit lot. Van Deutsche zijde wordt beweerd, dat in de bezette plaatsen door de burgers op den vijand werd geschoten, hetgeen strijdig is met het oorlogsrecht. Deutschland hief verder belachelijk hoge oorlogsschattingen, kortom trachtte een atmosfeer van verschrikking en schrikaanjaging te scheppen, kennelijk met het doel, alle gevaar van de zijde der Belgen te bannen. Doch de Belgen dachten er heel anders over, hun haat groeide en groeit nog met den dag en onder leiding van hun sympathieken, onbuigzamen koning zetten zij den strijd tot het uiterste voort. Toen de Duitschers het sterke Antwerpen onaangetast lieten, werd duidelijk dat de bezetting van België alleen geschiedde, om den opmarsch der Deutsche legers naar Frankrijk te beschermen.

In België kreeg de Deutsche Adelaar zijn eersten leelijken slag. Het verzet van België deed niet alleen de Bondgenooten eerst een kostbare 3 weken winnen, maar het werd ook een groote factor bij den Duitschen terugtocht.

¹ Een onzer bladen verzocht aan verschillende mannen van naam in Nederland om hun oordeel uit te spreken over de verwoestingen in België. Velen gaven er hun verontwaardiging over te kennen; maar het verstandigst laat zich zeker prof. H. A. Lorentz uit. Deze beroemde natuurkundige, die onder vele andere eerbewijzen ook den Nobelprijs verwierf, meent dat de mate van verantwoordelijkheid der bij de verwoesting van Leuven betrokkenen thans zeker moeilijk is vast te stellen, doch dat het wel duidelijk geworden is, dat een zoogenaamde „beschaafde" oorlog, waarbij leven en bezit der nietstrijdenden veilig zouden zijn, een onmogelijkheid is. Red.

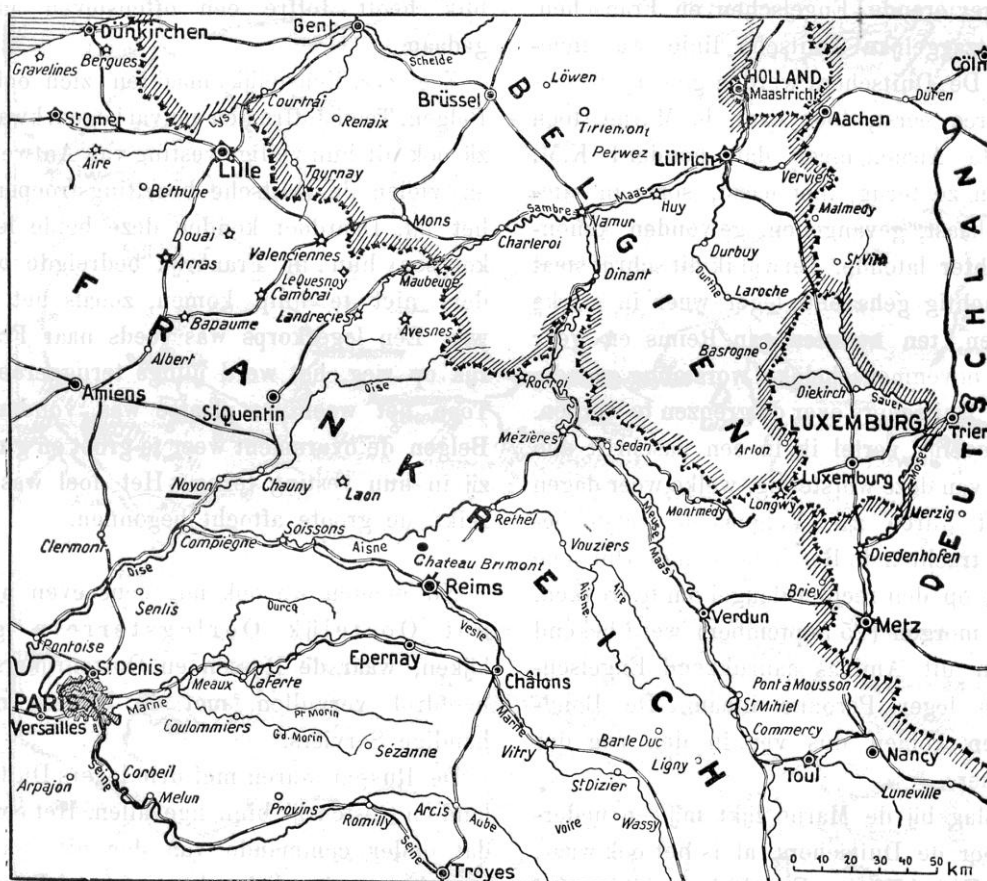

fig. OeFP 13

Wat toch was het groote, vermetele, maar ook gevaarlijke Duitsche veldtochtsplan? Het bestond hierin: De Duitsche hoofdmacht zou zich bliksemsnel door den Elzas, Luxemburg en België op de Franschen werpen, dezen in een nieuw Sedan verpletteren, Parijs nemen en Frankrijk tot den vrede dwingen. Men rekende hiervoor 6 weken, misschien nog korter. Inmiddels zou bondgenoot Oostenrijk de langzaam mobiliseerende Russen tegenhouden, daarbij gesteund door een paar legercorpsen onder generaal Von Hindenburg. Na het verpletteren van Frankrijk zouden de zegevierende legers ijlings omkeeren en zich te zamen met de Oostenrijkers op de Russen werpen en dezen op hun beurt verpletteren. Inderdaad zou dit plan de eenige manier geweest zijn om de tallooze vijanden te verslaan. Jullie begrijpt, dat snelheid, snelheid en nog eens snelheid de levensvoorwaarden van Duitschland waren. België's tegenstand wierp den eersten, Rusland's snelle mobiliseeren den tweeden, Engeland's krachtdadig optreden ook te land den derden kink in den kabel. De slag aan de Marne vernietigde het plan en dwong Duitschland van het offensieve (aanvallende) tot het defensieve (verdedigende) over te gaan.

Zeven September zal een der merkwaardigste data uit de reuzenworsteling blijven. Hoe was toen de toestand? Zeven Duitsche legercorpsen stonden in Frankrijk. Vijf daarvan waren niet ver meer van Parijs. De Duitsche kroonprins stond bij Verdun, de kroonprins van Wurtemberg was Luneville al voorbij, de overige legercorpsen lagen in een halven cirkel, zij het nog op eenigen afstand, om Parijs. De Franschen waren maar steeds terug getrokken. De Franche regeering had Parijs verlaten en was naar Bordeaux gegaan, generaal French heette met zijn Engelsche hulptroepen vernietigend bij St. Quentin geslagen, alle vestingen, behalve Maubeuge, in den weg der Duitschers waren voor het zware Duitsche en Oostenrijksche belegeringsgeschut bezwaken. Over ontzagelijke fronten lagen meer dan twee millioen krijgers in slagorde tegenover elkaar. Men juichte in Duitschland, men mopperde in Frankrijk over generaal Joffre, den opperbevelhebber, die als een tweede Cunctator maar altijd achteruit

trok. De wereld wachtte in de uiterste spanning. Wanneer de Duitsers nog 30 K.M. vooruitkwamen stonden ze onder de muren van Parijs. Zou Joffre zelfs de hoofdstad willen offeren? Wanneer zou hij den slag aannemen? Den 7en September dan werd in het Deutsche leger een proclamatie uitgedeeld, waarin de soldaten werden aangespoord, er den volgenden dag alles en alles op te zetten, omdat 8 September de beslissing over het lot van den vijand in zijn schoot verborgen had.

Kaartje van het oorlogsterrein tussen Oise en Marne.

fig. p.291-1

Denzelfden dag proclameerde Joffre: „Soldaten. Thans is het oogenblik gekomen, om te vergeten wat achter u is; gij moet vooruit en elken duimbreds gronds, dien gij veroverd, tot den laatsten druppel bloed trachten te behouden." Den volgenden dag begon werkelijk de worsteling, welker weerga in de geschiedenis niet te vinden is. De wereld zal rillen wanneer de doodencijfers van dezen slag bekend worden. Vijf dagen worstelde men, nacht en dag, zonder ophouden. Het hagelde kogels en bommen, de mensen vielen als korenaren voor den sikkel, de grond sidderde, 't was kortom vijf dagen hel en hellepijn aan de Marne. Eindelijk begonnen de Duitsers te wankelen en terug te trekken, vervolgd door de zegevierende Engelschen en Franschen. De ontzagelijke Deutsche linie was ingedrukt. De Duitsers werden geworpen over de Ourcq eerst, toen over de Marne, toen over de Aisne, meer dan honderd K.M. moesten ze terug, met haast, soms in vliegende haast, gevangenen, gewonden, kanonnen achter latende.

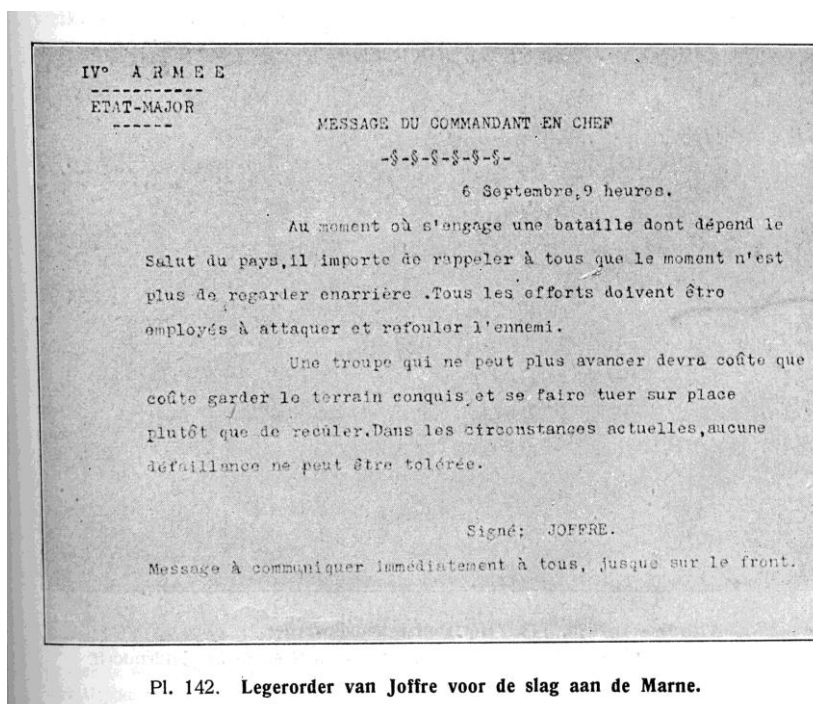

fig. p.291-3 uit Rijpma, Ontwikkelingsgang der Historie III, 1952

Terwijl ik dit schrijf staat het duchtig gehavend leger weer in sterke schansen, ten noorden van Reims en weer is een bovenmenselijke worsteling gaande, om de Duitschers over de grenzen te werpen. Zoo mogelijk vertel ik in een naschrift den uitslag van deze worsteling, welke weer dagen wellicht duren zal. Volgens de laatste berichten trachten de Bondgenooten de Duitse stelling op den rechtervleugel om te trekken. Heden morgen (25 September) werd bekend dat een uit Amiens aanrukkend Engelsch- Fransch leger Peronne innam. De Bondgenooten komen dus ver in den rug der Duitschers.

De slag bij de Marne lijkt mij een nederlaag voor de Duitschers, al is het ook waar, dat de Franschen en Engelschen niet in staat bleken in één élan den vijand uit Frankrijk te werpen. Hij had tijd om zich, zonder vernietigd te worden, op nieuwe sterke stellingen terug te trekken, maar ik voor mij geloof slechts aan uitstel van executie. Het is nog niet precies bekend, wat de Duitschers tot den terugtocht dwong. Ik verklaar mij dit als volgt. Generaal Joffre heeft, al terugtrekkende, de Duitschers in een val gelokt. De val was ditmaal een totaal van levensmiddelen beroofde landstreek. Eer de Franschen voor de Duitschers over Aisne en Manie zuidwaarts terugtrokken, hadden zij alle, letterlijk alle levensmiddelen opgekocht en meegenomen. Daar hun verbindingslijn zeer lang en vooral die door België niet veilig was, hebben de Duitschers gebrek aan eten en ammunitie gekregen en op het goede oogenblik heeft Joffre een offensieven aanval gedaan.

Zeer verdienstelijk maakten zich ook de Belgen. Toen Joffre den aanval begon, kwamen zij ook uit hun veilige vesting van Antwerpen en vielen de Duitse bezettingstroepen op het lijf. Daardoor konden deze beide legerkorpsen hun in Frankrijk bedreigde broeders niet te hulp komen, zooals het plan was. Eén legerkorps was reeds naar Frankrijk op weg, het werd ijlings teruggedroepen. Toen het weer ter plaatse was, vonden de Belgen de overmacht weer te groot en gingen zij in hun vesting terug. Het doel was bereikt, de groote aftocht begonnen.

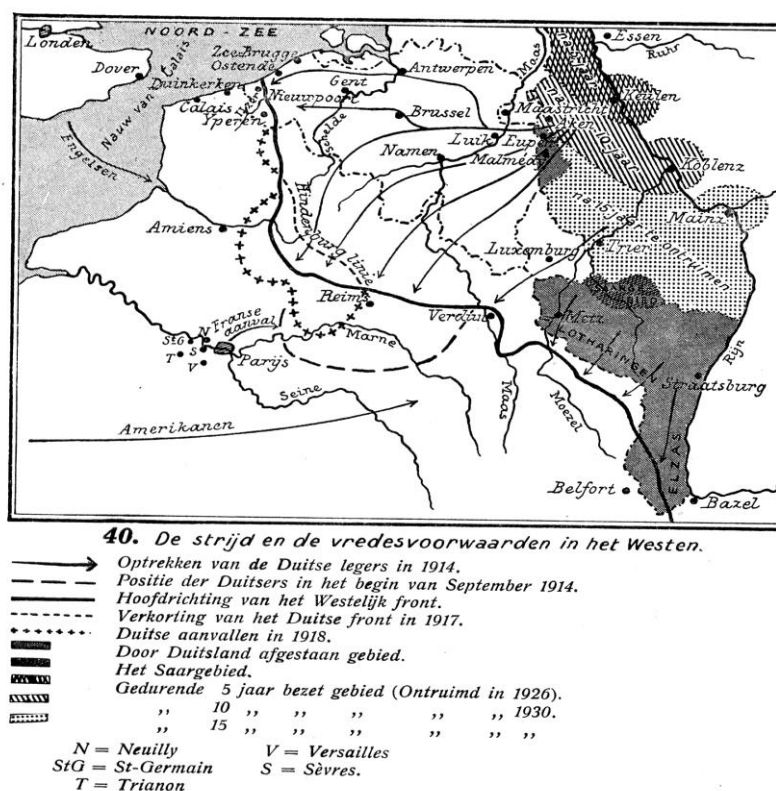

fig. p.291-2 uit Rijpma, Ontwikkelingsgang der Historie III, 1952

Nu moeten we ook nog eens even naar het Oostelijk Oorlogsterrein gaan kijken, waar de Russen en Oostenrijkers de hoofdrol vervullen, met de brutale maar handige Serviërs. De Russen waren met drie legers Duitschland en Oostenrijk binnengevallen. Het eerste, dat onder commando van den uit den Japanschen oorlog bekenden generaal Rennenkampff stond, werd door generaal von Hindenburg tweemaal geducht verslagen, maar de legers, die Galicië binnen vielen, schijnen aan de Oostenrijkers zoo verbazend klop te hebben gegeven, dat, naar men zegt, van het Oostenrijksche leger, dat door Deutsche hulptroepen versterkt was, heel weinig is overgebleven. De Russen willen nu door Galicië oprukken — Lemberg is reeds in hun bezit — naar Berlijn, maar die afstand is nog ver.

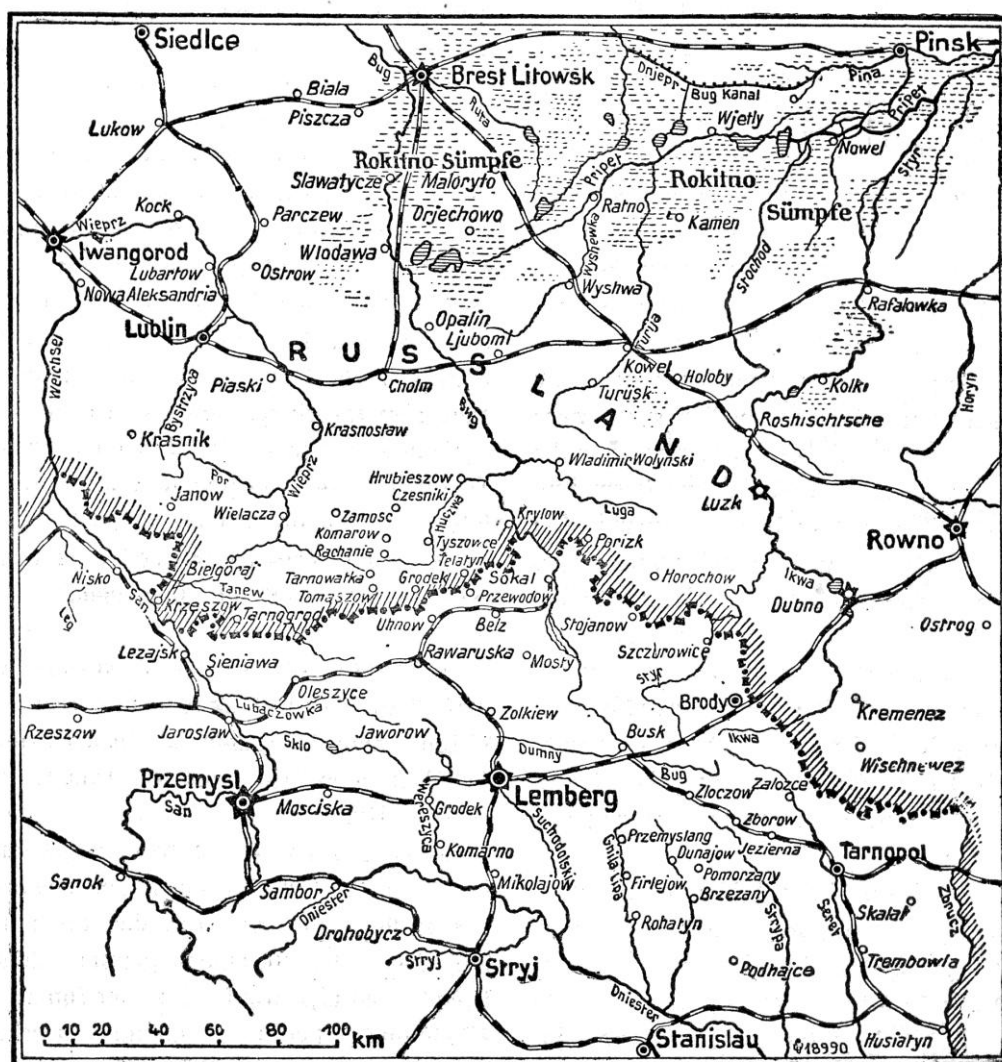
De laatste week hoorden wij zoo goed als niets uit die streek. Vermoedelijk wacht Rusland op nieuwe versterkingen uit zijn schier onuitputtelijke reserve. Den vorigen keer merkte ik op, dat de Serviërs zich van de snorkende mededeeling, dat voorloopig de Oostenrijksche strafexpeditie tegen hen zou opgeschort worden, alleen in zoover iets zouden aantrekken, dat zij zouden besluiten nu maar eens van hun kant den aanval te beginnen. Inderdaad is dit juist gebleken. Zij zijn in Bosnië en Herzegowina doende en zij worden ijverig bijgestaan door de Montenegrijnen.

* *

Ter zee bleef het tot 22 September vrij stil. Engeland pikte koopvaarders op en boorde zoo nu en dan eens een onbeteekenend Duitsch schip in den grond, en Duitschland hield zijn betrekkelijk kleine, maar uitstekende oorlogsvloot in de veilige havens.

Daar kreeg ik 22 Sept., 's avonds 8 uur, een telegram, dat te IJmuiden en Hoek van Holland schepen waren angeko-men met schipbreukelingen van drie Engelsche kruisers, die door Deutsche onderzeeërs in den grond waren geboord. Onmiddellijk ging ik per auto naar den Hoek en wat ik daar zag en hoorde, wil ik jullie in het kort vertellen. Inderdaad bleek de „Titan", een schip van de Holland-Amerika-lijn, 25 Britsche zeelieden aangebracht te hebben:

5 dooden, 5 gewonden en 15 levenden. Ze waren afkomstig van de Britsche kruisers „Cressy“, „Aboukir“ en „-La Hogue“.

Schets van het terrein waarop in Galicië en Polen slag is geleverd.

fig. p.293-1

Allereerst bracht ik een bezoek aan de dooden. Ze lagen in de loods van de H. A. lijn. Men had eenige lakens op hun naakte lichamen gelegd en daaroverheen de vlag der maatschappij. De arme jongens waren aan boord van de „Titan“ van uitputting gestorven. Die uitputting kon men op hun gezichten lezen, maar overigens was de vrede des doods er over uitgespreid. Men had nog maar één kunnen herkennen. Hij was de vaandragers der „La Hogue“. Men heeft de andere lijken en vooral hun tatoueringen gefotografeerd en men hoopt, dat de overlevenden van de „La Hogue“ (te IJmuiden werden 263 schipbreukelingen van de drie kruisers geland, waaronder verscheidene van de „Hogue“) hun doode kameraden zullen kunnen identificeeren. De gewonden, op één na, en de gezonden werden in het fort van Hoek van Holland gebracht. Daar de slag niet in Hollandsche wateren geleverd is en de mannen ongewapend op onze koopvaardij schepen kwamen, worden de Engelschen als gasten en niet als krijgsgevangenen beschouwd. Ze mogen dus naar hun land terug. Den volgende morgen bracht ik een bezoek aan het fort. De nachtrust had wonderen aan de zoo fel geteisterde kerels gedaan. 't Was een allerraarst gezicht al die Britten gekleed te zien in allerlei uniformstukken van onze soldaten. Je moet

namelijk weten, dat de meeste drenkelingen volkomen naakt werden opgepikt, Straks begrijp je wel waarom. De Britsche jantjes werden door onze fortsoldaten hartelijk ontvangen. Ze kregen van alles: sigaren, sigaretten, cognac, ja zelfs had men een paar Engelsche couranten voor hen machtig weten te worden. Het eenige bezwaar was de taal, maar door gebaren wist men elkaar echter heel aardig te begrijpen. Om strijd verklaarden zij mij, dat ze in Old England zouden vertellen hoe hartelijk „The Dutch” hen ontvangen hadden. Onder de drenkelingen was nota bene ook een joggie van 16 jaar. Dat jonge mensch was tweemaal van een zinkenden kruiser in zee gesprongen, had daarna nog 3 uren op de baren gezwalkt en was toen gered. Het is heusch waar, die jongen zag er alweer uit alsof hij zoo uit een Vacantiekolonie kwam in plaats van uit een wanhopigen scheepsramp.

In den morgen van 22 September ongeveer half zeven was het gebeurd. Het grootste deel der bemanningen lag nog in kooi, toen de „Aboukir”, onder water en onder bescherming van den mist door een Duitschen onderzeeër besloopen, van dezen een torpedo in zijn romp kreeg geboord. Dadelijk begon het schip te zinken. Zoo uit hun kooi sprongen de mannen te water en in zee wierpen zij nog, om beter te kunnen zwemmen, hun laatste kledingstukken weg. De „Hogue” en „Cressy” zagen den ramp en naderden om hulp te brengen, maar ook zij kregen een torpedo in den romp en binnen twee uur waren de drie gepantserde kruisers, schepen van ruim 12000 ton, met 755 koppen bemanning elk, in de diepte verdwenen. Ruim twee en twintig honderd menschen spartelden in de golven of hielden zich krampachtig aan wrakstukken vast. De „Titan” nam er 141 aan boord, de „Flora”, ook een Hollandsch schip, 263. Later verschenen ook nog Engelsche torpedobooten, die eenige redden konden. Een dier booten nam 116 man van de „Titan” over. Meer kon ze niet bergen. Ik vermoed, dat minstens een 1500 tot 1600 menschen bij dezen aanval, welke geschiedde bij het aan onze ooren zoo bekende Doggersbank, het leven verloren.

Vrijdagmorgen 25 September zijn er vijf dooden met militaire eer in tegenwoordigheid van den Engelschen gezant op het stille kerkhof van 's Gravezande begraven. Het is, hoe wreed ook de uitslag, een kranig stukje werk van de Deutsche marine. Vermoedelijk heeft maar één onderzeeër het hoogst gevaarlijke karwei volbracht. De mannen, die het ondernamen, wisten, dat ze zich ten doode wijdden, want ontdekking stond met wissen ondergang gelijk. Welk een spanning zal er in die kleine boot geheerscht hebben. Beschermd door den morgenmist sloop de boot naderbij. De man in den commandoren zag door den periskoop de trotsche schepen liggen. Voor het laatst nam hij de ligging precies op; toen dook het schip; vlugge handen schoven den torpedo in de lanceerbuis en het ging er op los; vermoedelijk naar een zekeren dood, maar ze achtten hun leven duur genoeg betaald, als de vijand in de golven mocht verzinken. Hoe men na het slagen ook nog de twee andere kruisers heeft durven aanvallen, dan wel of er toch meer onderzeeërs in het vaarwater zijn geweest, zal later wel blijken. De onderzeeër ontkwam en heel Duitsch-land jubelt over zijn matrozen, die even goed als de beroemde Germaansche soldaten hun handwerk blijken te verstaan. In Engeland zal ongetwijfeld het gebeurde diepen indruk maken.

Hoe lang nog zal het afgrijselijk menschen slachten duren? Zoo er geen wonder gebeurt of een verpletterende nederlaag door een der beide partijen in het Westen wordt geleden, voorzie ik nog een langen strijd.

OORLOGSVARIA

Ten slotte nog enkele korte oorlogsverhalen. Duitschland maakte reeds bijna 300.000 gevangenen, meest Russen, daarna Franschen en Belgen en het minst Engelschen. Ik geloof, dat de Bondgenooten er nog niet meer dan een goede honderdduizend hebben.

Het trekt algemeen de aandacht, dat de Duitschers van de nieuwste oorlogswapenen: vliegtuigen en onderzeeërs een veel vermeteler en doeltreffender gebruik maken dan de Bondgenooten. Hier blijkt alweer — ik wees er vroeger telkens op — dat de Duitschers door noesten vlijt de uitvindingen van anderen (én onderzeeër én vliegtuig

zijn scheppingen van den Franschen geest) volmaakten en het best toepasten. Wonderlijk weinig hebben we nog van de Fransche vliegeniers gehoord en het lijkt wel, alsof Engeland en Frankrijk geen onderzeeërs er op na houden! De Zeppelins doen wonderen. Ik bedoel hier niet het bommen gooien op Antwerpen en andere plaatsen, maar het voortreffelijke verkenningswerk door deze schepen verricht.

Ook Maastricht is door twee bommen getroffen. Ze deden niet veel kwaad. Het vliegtuig, dat ze wierp, vloog zoo hoog, dat de nationaliteit niet kon vastgesteld worden en we dus niemand ter verantwoording kunnen roepen. Daar ik overtuigd ben, dat de werperij in ieder geval een vergissing was; lijkt het mij nog zoo kwaad niet, dat de dader verborgen bleef. Inderdaad is gebleken, dat een Engelsch vliegtuig op weg naar Dusseldorf, om daar de Zeppelin-loodsen te vernielen, een bom verloor en deze bom hoogstwaarschijnlijk Maastricht trof. De Engelsche regeering betuigde haar hartelijk leedwezen en haar oprechte vreugde, dat geen onheil werd gesticht.

Akelig groot zijn de verlieslijsten. Ik geloof vast, dat in dezen oorlog enkel aan dooden reeds ruim 200.000 menschen gevallen zijn. Hiervan komt het sombere leeuwenaandeel zeker aan Duitschland. Er zijn — zooals ik telkens uit de advertentiën kan zien — in Duitschland ouderparen die drie en meer zoons verloren, soms op een en denzelfden dag. De *Kreuzzeitung*, een blad dat veel door militairen gelezen wordt, heeft gemiddeld 50 advertentiën van gevallen officieren en hoofdofficieren per dag!

De offervaardigheid en strijdvaardigheid van Duitschland is bewonderenswaardig groot. Verschillende gymnasia hebben geen hoogste klasse, omdat alle leerlingen onder de vaandels gingen. Uit Keulen gingen 3 jongens mee te velde om kogels voor de soldaten aan te dragen. Ze werden alle drie gewond en de Keizer schonk hun het hoogste eereteeken in dezen oorlog: het IJzeren Kruis.

Schrikkelijk is dikwijls het leven te velde. De Duitsche terugtocht aan de Marne is voor een groot deel zeker veroorzaakt omdat de soldaten geen eten hadden. De herfstregens doorweekten de uitgeputte menschen en ik vrees dat Z. M. Ziekte weldra de doodenlijsten verdubbelen gaat. Elke dag oorlog kortom versterkt mijn vurigen wensch, dat ons goede, mooie, gelukkige land voor den ramp van een oorlog gespaard moge blijven. Dat wenschen ook onze Koningin en haar voortreffelijke raadslieden, zooals overtuigend bleek bij de opening der Staten-Generaal op den derden Dinsdag in September. Nog nooit zóó eenvoudig was deze plechtigheid, maar misschien ook nog nooit zoo indrukwekkend.

<<.,.>>

Het Nieuws van de Maand October 1914

DE GROOTE OORLOG

Een veel bewogen maand ligt weer achter ons. Onafgebroken duurde de vreeselijke worsteling voort, op beide fronten. Op twee fronten in Europa staan thans op z'n minst een 5.000.000 menschen tegenover elkaar.

Men onderscheidt de fronten het best: in Westelijk front en Oostelijk front. Het Westelijk front strekt zich uit van Nancy tot... Duinkerken. Vijf hoofd rivieren loopen door dit front: de Maas, de Aisne, Oise, Sambre en Lys (of Leye) en aan al deze rivieren liggen hoofdstellingen. De legerlijnen hebben een zeer grillig voorkomen en het is niet doenlijk precies de stellingen aan te geven, maar we zullen toch nooit verdwalen, als we de linie der Bondgenooten trekken langs de plaatsen: Nancy, Toul, Verdun, Reims, Soissons, Noyon, Albert, Bapaume, Arras, Bethune, dicht zuidelijk Lille (Rijssel), Duinkerken. Vergeleken met de vorige maand hebben zich dus de fronten belangrijk in noordelijke richting verlengd, tot de zeekust toe.

Hier liggen nu de millioenen-legers tegenover elkaar, ingegraven als mollen. De verschansingen zijn ware onderaardsche holen geworden, met breede straten, zijstraten en woningruimten, electriche verlichting, arsenalen, kortom onderaardsche vestingen. Daarin leven de soldaten. Dagelijks bombardeeren ze elkaar's stellingen, maar de laatste weken werden ook hevige aanvallen, overdag en 's nachts, beproefd, ten einde elkaars vooruitgeschoven verschansingen te bemachtigen. Afgrijpselijk bloedige gevechten moeten hier geleverd zijn, dikwijls naderde men elkaar zoo dicht, dat de bajonet kon opgeplant worden en slachtingen werden aangericht, te afschuwelijk om er langer bij stil te staan. Het lijkt mij toe, dat het totaal-resultaat ongunstig voor de Duitschers was en dat de Verbondenen over de heele linie eenig terrein wonnen.

Het levendigst waren de gevechten aan den linkervleugel der Bondgenooten, in de streek van Albert—Douai—Rijssel. Telkens trachtten de Bondgenooten daar den rechter vleugel der Duitschers om te trekken en op te rollen, maar hardnekkig breidden de Duitschers hun front uit en wisten omsingeling te beletten. Men. schrijft het aan deze hardnekkige gevechten toe, dat de Duitschers besloten Antwerpen te nemen, daar bij een eventueel succes der Bondgenooten en een gedwongen terugtocht de vesting Antwerpen zéér gevaarlijk voor het Duitsche leger had kunnen worden. Antwerpen's val maakte natuurlijk een groot deel van het Duitsche belegeringsleger vrij. Dit werd dan ook dadelijk naar den rechter vleugel gezonden, maar het ontsnapte Belgische bezettingsleger stond overal op post om den opmarsch te beletten. Terwijl ik dit schrijf, zijn feitelijk de bloedige gevechten langs de Noordzeekust nog niet beslist. De laatste dagen kwamen zelfs Engelsche oorlogsschepen vlak voor de kust de rechterflank van de tegen Yperen en Duinkerken oprukkende Duitschers beschieten. Intusschen hebben de Duitschers thans heel België bezet, uitgezonderd dan dat strookje, kust.- België moet wel vreeselijk lijden.

De Bondgenooten kregen versterking van Engelsch-Indische troepen, die te Marseille landden. Het schijnt dat deze troepen voorloopig in reserve gehouden worden. Algemeen wordt het Engelsch-Indische leger beschreven als een schitterende, prachtig uitgeruste en dol-dappere troep. De bloem van Indie's ouden adel voert de troepen aan. Mij dunk, dat, met deze troepen in den winterveldtocht niet veel aan te vangen zal zijn, daar de kerels veel te veel van de kou te lijden hebben. De Turco's aan het front zouden ook reeds geducht den invloed van ons klimaat ondervinden en zeer veel zieken hebben. In Engeland is een Canadeesch leger geland. Dié jongens kunnen beter tegen de koude. Ik vernam nog niet, of generaal Joffre ze reeds aan het front ontboden. heeft. In Frankrijk vechten Joffre en French, de aanvoerder van het Engelsche expeditieleger, zooals jullie weten, broederlijk naast elkaar. Uit Canada is nog een tweede hulpleger toegezegd en in Engeland brengt Kitchener een nieuw leger, van 500.000 man op de been, maar voor de lente kan dat leger onmogelijk gereed zijn voor het gevecht. Jullie voelen dus wel., hoeveel er voor Duitschland op aankomt, zoo spoedig mogelijk de Bondgenooten-linie in Noord-Frankrijk op te rollen, de tegenstanders te verslaan én Parijs

in te nemen. Zoo niet, dan hebben wij binnenkort weer. een algemeen opmarsch-bevel van den zwijgenden, geduchten Joffre te wachten en bestaat er kans, dat de Duitschers Frankrijk en België uit moeten en zich op den Rijn terug moeten trekken. In ieder geval lijken mij zeer belangrijke beslissingen aanstaande.

Schets van het terrein waarop in Galicië en Polen slag is geleverd.

fig. 293-1

Op het Oostelijke front is ook een reusachtige worsteling gaande. De Deutsche inval. in de Russische provincie Suwalki kwam tot staan en veranderde in een Duitschen uittocht. Maar niet daar ligt de hoofdbeteekenis. In Galicië wordt een volkerenslag voorbereid. Ook daar strekt zich een 300 K.M. lang front uit, van de Weichsel-linie, westelijk van de vesting Nowogeorgijewsk over Warschau-Ivangorod-Sandomir-Przemysl langs de Karpathen tot het plaatsje Stry-Sambor (zuidoostelijk van Ohyrow). Het front omvat drie breede stroomgebieden: Weichsel, San en Bug en een oorlogsterrein, dat zich uitstrekt van de moeras-sige Poolsche vlakte tot aan het machtige Galicische woudgebergte met passen van meer dan 1500 M. hoogte. De bekende Von Hindenburg voert daar de Deutsch-Oostenrijksche legers aan en de Russen staan onder opperbevel van grootvorst Nicolaas Nicolajevitch. De snelle en geduchte Rennenkampf opereert hier ook. Tot dusver bleken de Russen minder waard dan de Duitschers. Trouwens voor de Duitschers als vechtsoldaten moeten we onverdeeld respect hebben, helaas zijn de verhalen over hun optreden als mensch van dien aard, dat men van hun menslievendheid een minder hoogen dunk zou moeten koesteren.

De uitslag van de worsteling op het oostelijk front is natuurlijk ook van veel belang. Verliezen de Duitsers dan ligt Berlijn voor de Russen open, winnen ze, dan zullen de Russen vermoedelijk hun tactiek van 1812 herhalen en de Duitsers in hun onherbergzaam land lokken. Voorwaar, de Russische kolos is, hoe men hem ook bekijkt, een lastige vijand. De laatste dagen is er sprake van, dat ook Portugal aanstalten maakt, om zich bij de Bondgenooten aan te sluiten. Dit zou vooral onder den druk van Engeland geschieden.

* *

Ter zee valt niet veel nieuws te berichten. De Duitse onderzeeër U 26 drong in de Oostzee door en torpedeerde met groot succes den Russischen kruiser Pallada, terwijl andere onderzeeërs er in slaagden den ouden en kleinen kruiser Hawke van de Engelschen in de Noordzee tot zinken te brengen. Daartegenover namen de Engelschen wraak, door eveneens in de Noordzee na een kort gevecht 4 Duitse torpedejagers naar de diepte te zenden. Door Antwerpen's val is Duitschland dicht bij de zee en op maar een 60 K.M. van de Engelsche kust gekomen. Allerlei veronderstellingen zijn reeds geuit en men is in Engeland allesbehalve gerust. Gevreesd worden o. a. Zeppelin-aanvallen op Londen, terwijl men ook zelfs een snel overbrengen van een Duitisch leger ducht. Jullie weten, dat van Antwerpen uit de zee alleen door de Schelde te bereiken is en dat de Schelde-monden ons toebehooren. Duitschland kan van dit vaarwater dus geen gebruik maken, zonder onze neutraliteit te schenden.

Hoe ondernemend de Duitsers ook zijn, het overbrengen van een leger naar Engeland lijkt ons toch een heel groot waagstuk, zoolang de Britsche vloot nog bestaat, nog daargelaten, dat het ons niet duidelijk is, waar Duitschland zijn troepen vandaan zou halen, zoolang nog op beide fronten in West en Oost elke reserve-man hoogst welkom moet zijn. Het wil mij eindelijk voorkomen, dat de kansen voor ons land, om buiten het conflict te blijven, vooruitgingen. In alle landen is toch de waardeering van onze houding en het geloof aan onze eerlijke neutraliteit toegenomen, waarbij nog komt, dat wij werkelijk meer en meer het hospitaal van Europa schijnen te worden.

DE VAL VAN ANTWERPEN

Mijn oogen zijn de twee éénige Hollandsche oogen, die de capitulatie van Antwerpen hebben gezien en daarom kan niemand beter dan ik jullie van die wereldhistorische gebeurtenis vertellen. Een wereldgebeurtenis, want Antwerpen gold voor een der sterkste vestingen van de wereld; de vesting was het levenswerk van generaal Brialmont. Het werelddoog was op haar gevestigd. Zou Antwerpen tegenover die geweldige 42 cM. mortieren het langer kunnen houden dan Luik, Namen en Maubeuge? Voor ons land was de quaestie buitengewoon belangrijk, daar Antwerpen ook gedeeltelijk door inundatie, langs de rivier de Nethe en de streek van Dendermonde, beveiligd heette. Bovendien had het een sterk bezettingsleger, dat de laatste week nog door Engelsche matrozen met zwaar geschut versterkt was. Men zegt algemeen, dat de Engelsche hulp te laat kwam en niet talrijk genoeg was en dat niet eens de meerderheid van de zware Engelsche kanonnen in stelling kon gebracht worden.

Bijgaand kaartje geeft een aardig overzicht van de fortelinie, redoutes en andere versterkingen en je kan er tevens goed op zien, hoe ik binnen de stad gekomen ben. Hoe groot het Belgische leger was, dat Antwerpen verdedigde, weet men niet precies, maar wel staat het vast, dat maar 8000 Engelsche matrozen den 2en October het garnizoen kwamen versterken.

De inneming binnen 12 dagen blijft in ieder geval een kranig stukje militair werk van de Duitsers, al zal jullie straks blijken, dat de Duitsers de stad niet zóó innamen, als ze verwacht hadden. De berichten zijn niet eensluidend over de vraag, of de geweldige 42 cM. mortieren, die bij Luik en Namen en Maubeuge zoo spoedig de beslissing brachten, hebben meegewerkt, maar ik zou, op grond van mijn onderzoekingen en gegevens, het er voor houden, dat inderdaad de „Brummer", zooals de terecht zoo trotsche Duitsers Krupp's meesterwerk noemen, in gevecht zijn geweest. Het garnizoen van Antwerpen zal misschien een 120.000 man sterk zijn geweest, terwijl de Duitsers wellicht 150 tot 200.000 man in het veld

hadden.

Als men bedenkt, dat volgens deskundigen voor een vruchtbaar beleg van Antwerpen een 600.000 tot 700.000 man noodig waren, krijgt men nog meer respect voor het militair succes der Duitschers.

* *

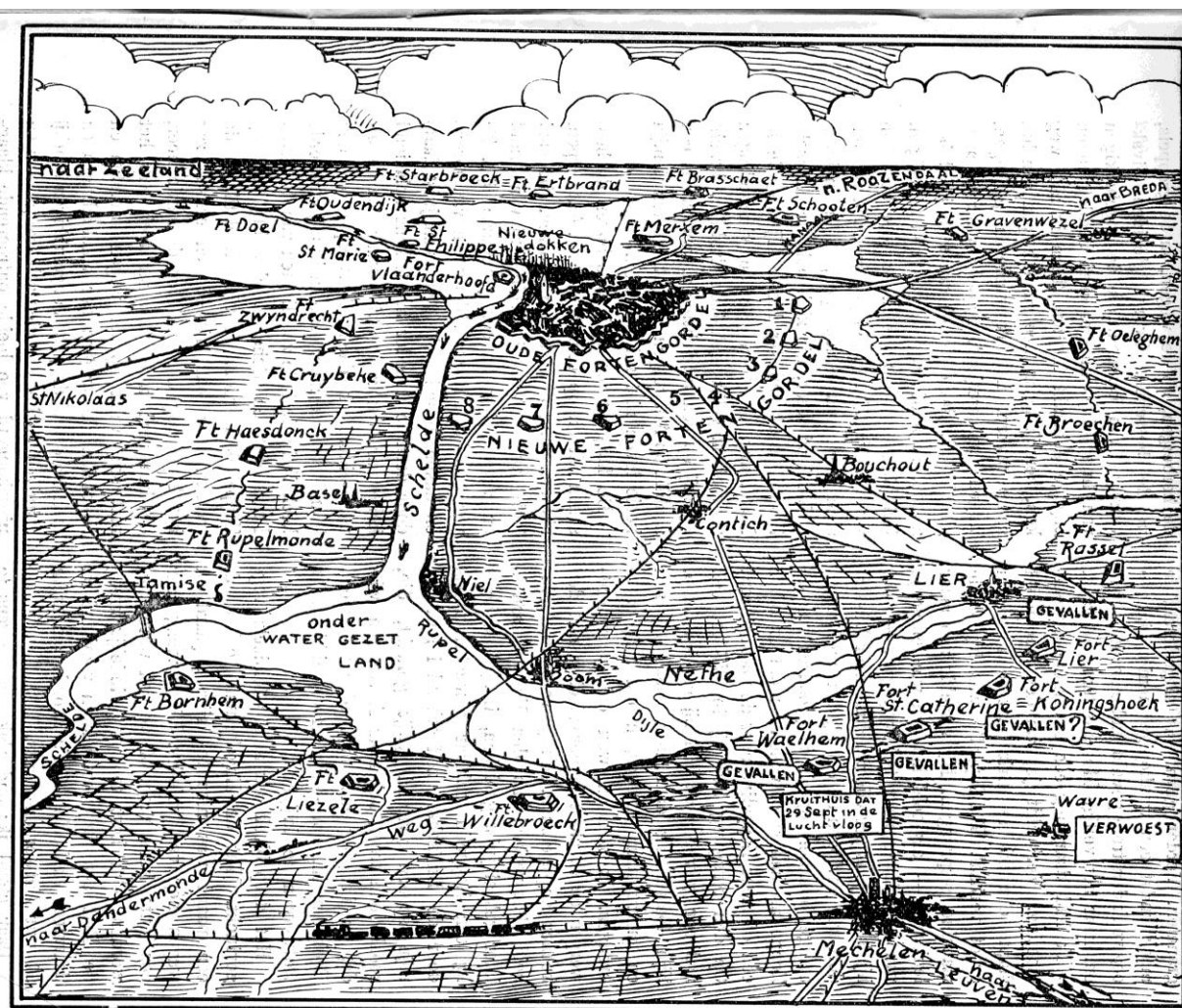

fig. 327

Het was een lange en avontuurlijke tocht die mij binnen de sterke en zoo ongenaakbaar geachte vesting bracht. Den 8 October kwam ik te Roosendaal, om de woeste vlucht der Belgen bij te wonen. Toen ik den Haag verliet, dacht nog niemand dat Antwerpen's val zoo nabij was en de uittocht der vluchtelingen werd toegeschreven aan vrees voor de Duitschers en hun bommen. We wisten wel, dat de buitenste fortengordel genomen was, maar op de sterke stelling om de Nete en op de binnenste fortengordel werden nog groote verwachtingen gebouwd.

De Duitschers begonnen hun aanval den 27 September op de forten Waelhem en Wavre St. Catherine, welke zij na wanhopige en zeer bloedige gevechten namen. Toen vielen zij de forten Koningshoek, Lier en Kessel aan. Na hardnekkigen tegenstand namen zij ook deze en de bres in de buitenste fortengordel was geslagen. Nu kwam het er op aan de Nete te forceeren. Af-schuwelijke gevechten zijn aan deze rivier geleverd. De Belgen en Engelschen vochten met wanhopigen moed. Herhaaldelijk werden de pontonbruggen tusschen Lier en Duffel kapot geschoten, moordend maaiden de kanonnen en geweren in de rijen der stormende Duitschers, maar de belegeraars joegen in een reeks verbitterde gevechten Antwerpens verdedigers binnen de tweede fortengordel. Natuurlijk hadden de verdedigers het hier nog lang kunnen houden, maar dat zou, ten koste van Antwerpen en haar heerlijke gebouwen moeten geschieden, want, toen

de buitenste fortenlinie genomen was, konden de zware kanonnen der Duitschers zoo ver vooruit gebracht worden, dat zij de stad bestreken! Ten .bewijze, bombardeerden zij de laatste „enceinte" (zoo heet de allerlaatste versterkingslinie, onmiddellijk om de stad), maar helaas! vlogen ook al bommen in de stad en de van schrik ontzinde bewoners begonnen de massavlucht. Bij dezen stand van .zaken besloot men de stad op 9 October over te geven.

* *

Maar ik ben eigenlijk mijn verhaal vooruit gesneld. Ik kwam den 8 October in Roosendaal, zag daar de hartverscheurende vluchtelingen-ellende, waarvan ik apart nog iets vertellen zal. De vluchtelingen vertelden mij, dat half Antwerpen reeds in brand stond, dat .de .heerlijke .kathedraal, in puin lag, dat zelfs een bom op een vluchtelingentrein gevallen was, dat Antwerpen's straten bezaaid lagen met.gedooide burgers en nog veel meer verschrikkelikheden. Toen werd het voor mijn journalisten-hart te zwaar en ik besloot,. kostte wat. het wilde, in de stad van bloed en tranen door te dringen. Maar hoe? Er kwamen wel treinen uit de richting Antwerpen, maar, er gingen er geen naar toe en de afstand van Roosendaal, tot Antwerpen was altijd nog een slordige. 28 K.M. Dan, zeide men mij, was de stad streng afgesloten. Er zou onmogelijk door de fortenlinie te komen zijn. Prikkeldraad, soldaten en mitrailleuses sloten de toegangen overal af. Met een auto kwam ik, te Nispen, onze grensplaats. Van daar.loopt men in twintig minuten naar het station Esschen. In Esschen niets dan vluchtelingen-ellende, een opgepropt station vol radelooze mensen en al maar treinen en, nog eens treinen uit Antwerpen. Ik naar den chef. en gelukkig verneem ik van hem, dat er waarschijnlijk nog om 9 uur 's avonds een trein in de richting Antwerpen zou vertrekken, om vluchtelingen op te halen, die overal nog aan den weg moesten liggen. Tot Antwerpen zou men echter zeker niet meer gaan, dat was geen doen.

Enfin, ik wachtte en toen de lange trein afreed wipte ik er in met nog een bewoner uit St. Mariaburg en een Belgisch spoorwegbeambte, die reeds uit Antwerpen gevlucht was, maar zoo dol graag nog wat uit zijn huis zou willen halen. De trein was niet verlicht en de donkere slang van wagens kroop zachtken voort in den donkeren nacht en het zou absoluut stil zijn geweest, wanneer niet het bombardement met steeds helderder wordende stem, een vreeselijk lied had gezongen, 't Ging haast stapvoets: Op den weg kwamen wij .nog.tien vluchtelingentreinen tegen. De menschen lagen in hoopen op open beestenwagens, 't was een afgrijselijk schouwspel. Bij elk dorpje hielden we stil, minuten lang en telkens was het beraad, of we nog wel verder zouden gaan. Wat zegende ik het, iederen keer als we weer verder sukkelden. Zoo kwamen wij eindelijk in Cappelle. Verder zouden we absoluut niet gaan. Ik was diep teleurgesteld, want tegen den avondhemel was reeds duidelijk de gloed van Antwerpen's branden zichtbaar, nu eens gedooft door rookwolken, dan weer fel opklarend door nieuwe uitbarsting of een rookwolk verdrijvende windvlaag. En steeds luider werd het bulderen der helsche kanonnen.

Op het perron van Cappelle nieuwe beraadslaging, ik pleitte hard mee met den Antwerpschen spoorwegman om verder te gaan, en. het pleit was gewonnen, toen bericht werd, dat te Eeckeren nog een massa vluchtelingen op het perron wachtten. Dus naar Eeckeren! En heimelijk verwachtte ik, dat 't nu ook nog wel tot Austruweel zou gaan, de laatste stopplaats voor Antwerpen! Die verwachting kwam niet uit. Van het perron te Eeckeren kon men reeds de vlammen der lijdende stad onderscheiden en in de lucht zag. men het flitsen der granaten. Verder gaan was uitgesloten, te meer omdat een wanhopige menigte in een oogwenk den trein gevuld had en schreeuwde om naar het veilige Holland terug te gaan.

Ik had daar nog een onvergetelijke ontmoeting. Verbeeldt je, van den locomotief stapt een kleine Brit met een enorm groot verhaal. Te Cappelle was hij op de machine gesprongen. Hij vertelde zoo maar leukweg — als gold het een wandelingetje van Den Haag naar Scheveningen — dat hij 's morgens per vliegmachine naar Dusseldorf was gevlogen en dat hij daar met succes eenige bommen op de bergloodsen van de Zeppelins had laten vallen en dat er zeker een of meer Zeppelins naar de maan waren! Op den terugweg had hij te Wildert een malheur

gekregen en had hij moeten dalen. Zijn toestel lag daar nog, maar hij zou en moest naar Antwerpen om rapport te brengen. Ik zou en wou ook naar Antwerpen en ik sloot kameraadschap met den koenen Engelschman. In mijn verbouwereerdheid (het verhaal van den Engelschman is later geheel juist gebleken, inderdaad heeft hij een Zeppelin onklaar gemaakt, zooals door de Duitschers zelf erkend is) was ik mijn spoorweg-vriend kwijt geraakt, die, zooals men weet, ook naar Antwerpen wilde, en ik ging met mijn nieuwen vriend Eeckeren in, om eenig vervoermiddel naar Antwerpen te krijgen. Het dorp bleek ook al grootendeels weggevlucht. Wat de Engelschman ook bood, een paard was niet te krijgen, paard en wagen nog veel minder, bij de vraag naar een auto keek men, of we gek waren geworden. Om kort te gaan, eindelijk kreeg de Brit een fiets met lekken voorband en daarmee sukkelde hij 's avonds om ruim 11 uur Antwerpen-waarts.

Daar stond ik; onderdak was nergens te krijgen. Het stroomde van alle kanten vluchtelingen. Ze lagen als haringen op elkaar in de herbergen, op de wegen, in de greppels, in de bosschen. Overal gloeiden bivakvuurtjes van kampen, die de ongelukkigen van hun ijlings meegenomen beddegoed en bagage gemaakt hadden. Toen ik niet weg kon, ben ik maar mee gaan helpen aan het kamp maken, heb. ik kinderen gedragen, wagens voortgesjord, zooveel vuurtjes aangewakkerd, dat de rand van mijn hoed bezweek. Eten of drinken was niet te krijgen. Gelukkig ontmoette ik in een der bosschen van St. Mariaburg, gelegen aan den grooten straatweg naar Antwerpen, mijn anderen treinvriend weer, die zich ook met menschievend werk onledig hield. Hij woonde in Mariaburg en toen we de vluchtelingen zooveel mogelijk geholpen hadden, bracht hij mij op een uitzichttoren, vanwaar ik een aanblik op Antwerpen genoot, welken ik mijn heele leven niet zal vergeten.

De hooge toren tilde ons boven de bosschen uit en op eens zag ik... Antwerpen, als een lang uitgestrekte vuurzee. De stad leek een afschuwelijk schilderij van brand en verwoesting in een pikzwarte lijst. Te ver was het nog om silhouetten van torens en daken te onderscheiden, maar juist daardoor deed te wreeder het telkens opblaaiend hellevuur, dat zich altijd maar scheen uit te breiden. Ik dacht Antwerpen op den brandstapel te zien, en toen ik mij omkeerde keek ik in de felle zoeklichten van de forten Brasschaet en Schoten, die blijkbaar op Zeppelins loerden.

't Was doodstil in de natuur, geen blad ritselde en ernstig zag het klare oog der maan op de aarde neer, de kanonnen zwegen, maar toch was het niet stil, want op de wegen knersten en knoersten de wagens der vluchtelingen en men zag overal drommen ongelukkigen voorbij schuiven en het aan zich zelf overgelaten en uitgehongerd vee loeide ontroerende klaagtonen.

Ik werd diep bedroefd en diep ontroerd, maar dat ik in Antwerpen wilde komen, was een onverwrikbaar besluit geworden. Het klokje van St. Mariaburg sloeg twee uur en wij daalden van den toren af. Mijn begeleider bood mij in zijn huis voor eenige nachtrust een deken en een stoel aan, met belofte van een nood-ontbijt er bij (hij ging den anderen dag ook voorgoed vluchten en veel van zijn inboedel was al weg) en ik aanvaardde dankbaar. Den volgenden morgen, Vrijdag 9 October, vroeg ging ik op pad, den steenweg op, naar Antwerpen. Een zonderlinge reis. Ik kwam stroomen vluchtelingen tegen, doch zij kwamen alleen mijn persoontje maar tegen en er was deswegen, trots al hun zorgen, groote verbazing op hun gezichten om dit rare feit. Maar ik liep ook soldaten tegemoet. Belgische soldaten, dood-oppe, half-gedemoraliseerde soldaten, sommige nog maar voor de helft in hun uniform, anderen met burgerpetten op, het geweer achteloos dragend, van onder tot boven bedekt met vuil en modder. Wat moesten die doen op den weg naar Holland? Toen er al meer kwamen, besloot ik eens een troepje aan te klampen. Ze vertelden mij uit fort Berchem te komen. De commandant zelf had hen vrij af gegeven, want 't fort was niet meer te houden. Drie dagen en nachten hadden zij onder een helschen hagel van lood en ijzer doorgebracht zonder eten, zonder een vijand te zien, zonder een schot te kunnen lossen. Ze trachtten, zeiden ze, in den rug van den vijand te komen! (fig. 329)

De nieuwe Deutsche postzegels in België.

fig. p.329

Ik zei niets, maar dacht des te meer. Een eind verder sprak ik weer een groepje aan. Dat was eerlijker. Berchem kon niet gehouden worden en zij hadden het leger niet meer kunnen bereiken en daarom had de commandant hun verlof gegeven, hun leven, hoe dan ook, te redden. Zij wilden over de grenzen, naar Holland. En voort sjokten de uitgeputte kerels. Ik stapte verder, zag reeds het fort Merxem en stootte op een 20-tal Engelsche matrozen. Zij kwamen ook van Berchem, bevestigden het verhaal der vorigen, zagen er nog frisch uit en hadden maar één bittere klacht, dat zij geen vijand gezien hadden en maar vijf, zegge vijf, patronen hadden kunnen afvuren. Ik begon te begrijpen, dat 't met Antwerpen mis ging en dat ik mij haasten moest, om binnen te komen. Zou ik door de fortelinie kunnen sluipen?

* *

Om kort te gaan tegen half tien 's morgens bereikte ik, door het als uitgestorven Merxem, Antwerpen. Ik kwam voor prikkeldraadversperringen, opgebroken wegen, mitrailleuses, maar tot mijn niet te beschrijven verbazing, stond er geen enkele soldaat meer bij. Ongehinderd kon ik doorlopen. In Merxem was geen sterveling te zien, alle huizen en winkels waren potdicht. Merxem door is men dadelijk in Antwerpen. Het was er doodstil, want de kanonnen zwegen. In de groote stad reed geen enkel rijtuig, kar of tram. Aangezien de stad bijna geheel leeg gevlucht was, vertoonden zich op straat ook maar heel weinig mensen. Toen ik een eindje was doorgelopen, schrok mij opeens heusch een „reuzen-aap". Een knal, zooals ik van mijn leven nog niet gehoord had. Eenige deuren gingen open en uit de huizen kwamen verschrikte mensen gelopen, die angstig schreeuwden: „Eene boem! Eene boem. Eene obuus!" Ik en zij zagen nergens sporen van een bom en later bleek mij dan ook, dat het enorme geluid veroorzaakt was door het laten springen van de Scheldebrug bij de Zuidstatie, over welke brug het grootste deel van het bezettingsleger afgetrokken was.

Voortlopende kwam ik op het St. Jans-plein. Op het ruime plein zag ik niets dan een verwarde hoop uniformstukken: geweren, kepi's, mutsen, veldflesschen, patronen enz. en op een bankje een eenzamen, ouden Antwerpenaar. Met hem maakte ik een praatje. Hij was wijsgeerig aangelegd en beschreef in zes woorden wonderlijk juist de toestand: "België één kerkhof, Nederland één hospitaal." Op Antwerpen had hij geen hoop meer, over de officieren van het Belgische leger was hij slecht te spreken. De Britsche hulp was uitstekend, maar ze kwam te laat.

Ik waagde de opmerking, dat Antwerpen mij toescheen heel weinig van het bombardement geleden te hebben, want ik had nog nergens sporen van bommen gezien. „Ogoei, ogoei mienheere, maor dan mutte suudwaorts gaon, sulle, daor kwaomen de boemen en obuussen umleeg." Ik nam afscheid en ging het zuiden in, eerst de breede Leien af. Inderdaad vond ik aan huizen, maar vooral op het plaveisel gaten van bommen. En juist toen ik op de Zuyderlei zoo'n bomgat te inspecteeren stond, hoorde ik een sissend gefluit, gevolgd door een knal. Vlak bij in de Dierxskensstraat was een bom neergekomen op een herbergje midden in de straat en had het tot poeier geslagen; het eenig levend slachtoffer was gelukkig maar ' een hond. Ik doorkruiste de stad, stond bij den vuurgloed van de door de Belgen zelf aangestoken olietanks en bij de vlammenzee van de houthaven en ik begreep nu waar die ontzettende vuurgloed den vorigen avond vandaan gekomen was. In de stad brandden ook nog eenige huizen, op de Groene Plaats was het een vreeselijke verwoesting, maar tot mijn groote vreugde kon ik toch

constateeren, dat Antwerpen bij lange na niet zooveel geleden had als de vluchtelingen verteld hadden.

Tegen 11 uur zag ik een auto met witte vlag rijden. Hij kwam vlak bij mij langs en ik kon zien dat er Duitsche officieren in zaten. Toen begreep ik dat Antwerpen's einde naderde en ik besloot in de buurt van het stadhuis te blijven, omdat daar de groote gebeurtenissen zich in elk geval zouden afspelen. Inderdaad, om twee uur was het aangrijpende oogenblik daar.

Op de pui van het stadhuis verscheen een Duitsche en een Oostenrijksche schildwacht. Op het plein rukte van drie kanten de bekende grijsgrauwe infanterie aan. Toen een cordon gemaakt was, daalden de Belgische, Fransche en Britsche vlaggen, welke broederlijk naast elkander van den stadhuisgevel gewapperd hadden, en heesch een soldaat de Duitsche vlag. Even later kwam om den hoek artillerie aangerold. De kanonniërs hadden bloemen in het knoopsgat.

't Was doodstil. Zonder muziek, zonder eenig lawaai trokken de Duitschers binnen, voorop de commandant tusschen den waarnemenden burgemeester van Antwerpen en een der pastoors. Niet meer dan een 300 Antwerpenaren woonden, door politieagenten op eenigen afstand gehouden, de capitulatie bij. 't Was een zeer treffend oogenblik en in menig oog glom een traan. Groot medelijden voelde ik met de arme Belgen, maar toch ook leefde er bewondering in mij voor die grijs-grauwe soldaten, die in 12 dagen tijds, tot verbluffing der wereld, de sterke vesting genomen hadden.

Toen ik de stad weer uit wilde, mocht dat niet en ik was weer een uurtje de gevangene van het Duitsche leger. Ik heb mij dit oponthoud allermintst beklagd, want uit den mond van een majoor en van soldaten hoorde ik de groote teleurstelling der overwinnaars, dat men het Belgische leger en de Engelsche matrozen niet te pakken had gekregen, alsmede dat de gevonden kanonnen vernageld waren. De dappere Belgen hebben getoond, dat die teleurstelling niet misplaatst was, want, terwijl ik dit schrijf, is het gros van het leger al weer dapper slaags in de buurt van Duinkerken en het strijdt aan de zijde der Verbondenen in Frankrijk. In den laten middag van 9 October wisten de voortvarende Duitschers echter door een snellen overgang bij Dendermonde over de Schelde in de buurt van Lokeren een gedeelte van het Belgische leger af te snijden. De afgesnedenen — waaronder ook 2000 Engelsche matrozen — zijn voor het grootste deel over onze grenzen geloopt en natuurlijk in ons land geïnterneerd. Hun aantal belooft wel een kleine 30.000 man. Al heeft Duitschland deze mannen niet gevangen genomen, wij moesten het voor hen doen en de geïnterneerden kunnen in ieder geval in dezen oorlog niet meer meestrijden. Zoo viel de Duitsche buit achteraf nog wel wat mee, maar de toekomst moet leeren, of het resultaat wel de offers waard is geweest. Ik, voor mij, zal nooit vergeten, dat ik de eenige Hollander was, die het wereld-historisch oogenblik van Antwerpen's overgaaf bijwoonde.

DE VLUCHTELINGEN-INVASIE

Van nabij hebben jullie ongetwijfeld allemaal de zijriviertjes gezien van den vluchtelingenstroom, welke zich over ons land heeft uitgestort.. Ik vertoefde drie dagen aan den hoofdstroom te Roozendaal en omgeving. 't Was een innig-droeve, ontzinde vlucht. Eenige dagen lang holden de arme Belgische non-combattanten bij tienduizenden ons land binnen. Ze kwamen per trein, per schip, op allerlei voertuigen, per fiets en te voet. Antwerpen en al wat ten noorden van die stad tusschen haar en onze grenzen ligt, liep eenvoudig leeg. Zeker 300.000 zijn er in ons land gekomen, de meesten met geen ander bezit, dan het schamel bundeltje, dat ze in der haast bijeen hadden geraapt. Het is niet doenlijk een juist denkbeeld van deze jammer-optochten te geven. Ze bestonden uit lange wagens, waarop door elkaar lagen mensen, dieren en dingen. Dat was nog de elite, want de meesten strompelden voort doodmoe over de eindelooze landwegen: vrouwen, kinderen, zuigelingen, karren, honden, katten, ja wat niet. Ik zag joggies van 4 en 5 jaar, die zusjes van twee jaar op den rug gebonden voortzeulden. Uitgehongerd kwamen ze over de grenzen. Soms vielen ze neer aan den weg, totaal op. Velen moesten in de open lucht overnachten, omdat ze niet verder konden. Och, och, hoeveel duizenden tranen zijn er op die landwegen neergedruppeld,

maar ook hoeveel verwenschingen en vloeken tegen den gehaten indringer „den Duts“; uitgekreten. De vluchtelingen wonden elkaar op met de ontzettendste gruwelverhalen en dit gaf de vermoeiden weer kracht om op te staan, teneinde gastvrij en veilig Holland te bereiken.

In Roozendaal, op de grensplaatsen, diep in ons land en tot in het uiterste noorden daarvan, zijn de vluchtelingen ontvangen en verpleegd op een wijze, die Neerland's groote hart en nobele gastvrijheid tot aan de einden der wereld bekend hebben gemaakt. Het meest voelde ik mij trotsch op onze soldaten. Wat zij te Roozendaal verrichtten, is onvergetelijk. Vrijwillig deden ze dienst; ze wachtten alle treinen op, gingen op de landwegen, overal brengend brood en drinken en een bemoedigend woord en ook hun krachtige lijven. Ik heb ze gezien van onder tot boven beladen met huisraad, beddegoed, enz., enz., maar ook met in elken arm een zuigeling, de doodvermoeide moeder uit de slappe armen genomen. Gewis, jongens met zulke harten moeten ook dapper kunnen vechten! Door een en ander is de internationale positie van ons land en zijn waardeering in de wereld zóó geworden, dat, naar ik geloof, niemand ons gemakkelijk zal aanvallen. Wij zijn werkelijk internationaal hospitaal en internationaal gevangenenasyl geworden. Behalve een 300.000 Belgische vluchtelingen, herbergen wij ook vele Deutsche inwoners van België, een 30.000 Belgische soldaten, een paar duizend Britsche zeelieden, een paar duizend Fransche gevangenen en eenige honderden Deutsche gevangenen, die wij eerst van het slagveld gehaald en daarna genezen hebben. Daarbij handhaafde onze regeering met niet genoeg te roemen talent onze moeilijke, neutrale positie op stipt eerlijke wijze. Dit wordt thans door de oorlogvoerende mogendheden onomwonden erkend, kortom er is alle kans, dat de vrede in onze landpalen gevestigd blijft. Dat geluk zou met al onze opofferingen en offervaardigheden nog maar heel slapjes betaald zijn.

Daar wij zooveel vreemde monden den kost moeten geven, wordt door de oorlogvoerende partijen ook erkend, dat men voor de levensmiddelenverzorging van ons land dient te zorgen in de eerste plaats, zoodat de Hollanders met magen, die krop- en nood- brood slecht verdragen, naar ik vertrouw, niet heel lang in hik-gevaar zullen behoeven te blijven. Gelukkig hebben de Deutsche autoriteiten gunstige behandeling van de vluchtelingen, die naar Antwerpen terug keeren, toegezegd. Er bestaat derhalve kans dat velen, als ze van den eersten schrik bekomen zijn, weer huiswaarts zullen gaan, hetgeen natuurlijk niet onwelkom zou zijn, want de oorlog heeft bij ons den boterham ook al niet te dik gemaakt en in den komenden winter zal er zeer waarschijnlijk voor eigen armen zeer veel te doen zijn. Dat wij echter voor het diep beklagenswaardige België iets hebben kunnen en mogen doen ter leniging van den nood, kan ons niet anders dan een gevoel van voldoening geven.

Het nieuws van de maand November 1914

DE GROOTE OORLOG

De groote oorlog logenstraft alle verwachtingen en voorspellingen, welke omtrent hem bestonden. Op alle oorlogsprofeten is opnieuw van toepassing geworden, dat zij brood eten. Men verwachtte, dat de nieuwe uitvindingen en de volmaking der kanon-machines den strijd ontzaggelijk-vreeselijk, maar kort zouden maken; dat de veldslagen op grooten afstand zouden geleverd worden en een snelle beslissing brengen; dat wellicht de belegering der vestingen lang zou kunnen duren; dat een gerekte oorlog echter, door de vraagstukken van de voeding der volken, tot de onmogelijkheden zou behooren, enz. De wereldoorlog van 1914 heeft ons reeds het precies-omgekeerde van die voorzeggingen geleerd. Werkelijk groote veldslagen, die een belangrijke beslissing brachten, kwamen nog niet voor, hoewel de oorlog reeds 4 maanden duurt. Op grooten afstand is betrekkelijk weinig gestreden. De legers liggen op 't oog- blik op sommige punten nauwelijks 100 M. van elkaar. Het ouderwetsche handgemeen met bajonet, sabel, wolfskuil, zelfs vuisten en tanden is hersteld en het is best mogelijk dat we spoedig weer hooren van de kokende olie, de steengooierij en andere

praktijken uit den tachtigjarigen oorlog.

De vestingen vielen snel; Luik, Namen, Maubeuge, Antwerpen waren ingenomen, toen men het beleg eerst goed begonnen waande, maar de millioenenlegers bevechten elkaar uit schans en loopgraaf in regelrechte guerilla! Het spreekt van zelf, dat ook de strategie, de oorlogskunde, zich daarmee totaal wijzigde. Het was Napoleon's groote kracht, dat hij op het zwakke punt van zijn vijand overmachtig sterk wist te zijn. Zijn bewegelijke verkenningsdienst was indertijd wereldberoemd. Zijn grootste overwinningen bevocht hij door handige manoeuvres, doordat hij het plan zijner vijanden wist te raden en het sterkst wist te zijn, waar zij op zeker oogenblik het zwakst waren.

Als wij nu vragen naar de groote oorzaak van deze verandering, dan moet het antwoord zijn: de vliegmachine. De vliegmachine heeft meer dan eenige andere technische volmaking, veel meer ook dan de beruchte Krupp-42 cM. mortieren, alle oude krijgs-kunde naar het museum verwezen. Want het is de vliegmachine, die, de cavalerie voor een groot deel haar verkenningstaak uit de handen nemende, niet alleen de ligplaats van den vijand ontdekte, maar ook zijn sterkte, zijn aanvoer, zijn opstelling enz. kon bespieden. De vijanden weten door den vliegdienst bijna alles haarfijn van elkaar. De oorlog is precies een schaakspel geworden. Beide spelers zien volkomen elkaars sterkte. Elke zet van den één kan, mits de reserves en hulpmiddelen maar voldoende zijn, door den ander beantwoord worden. En daarom komt het in dezen oorlog bijna heelemaal aan op voorzichtigheid, aantal soldaten en oorlogsbeurs. Verrassingen, die een groote beslissing kunnen brengen, lijken uitgesloten. Te zamen vormen het Westelijk en Oostelijk Front een lengte van 400 tot 500 K.M. en elke partij is onafgebroken bezig de soldaten-linie zoo dicht mogelijk te houden. De beste krachten der oorlogvoerende naties, krachten van menschen, dieren, machines, voedsel, geld, worden naar de linies gebracht, met de vreeselijke wetenschap, dat ze voor een groot deel vernietigd zullen worden. Millioenen-naties brengen, onder oorlogsgebrul en onder zieletranen, heur keur van bezielde en ziellooze krachten naar het ontzaggelijk Dooden-offer op de linies, waar een menschenmoordende Moloch, een verschrikkelijker dan de wereld ooit zag, alles opslokt, opslokt en om meer vraagt, terwijl de brokken hem nog in de keel steken. En in het publiek houden de krijgvoerende naties zich dapper en kordaat en hun mond spreekt hoogdravende taal uit de heldenboeken, maar wie zal zeggen wat er in de binnenkamers gebeurt, waar weduwen en weezen en beroofde bruiden en verarmde ouders elkaar in de oogen en in de harten kijken.

* *

Helaas, de oorlogsellende zal vermoedelijk nog lang duren, want alweer ging een maand voorbij, zonder dat er eigenlijk veel wijziging in den stand der partijen kwam. Maar wel kwam verandering in de legers zelf. Duizenden en duizenden zijn gevallen of voor hun leven verminkt of doodziek geworden. Ja, de ziekte, die gewoonlijk de vernietiging van de helft der legers voor hare rekening neemt, zal in dezen oorlog, trots den vooruitgang der geneeskunde, eerder meer dan minder slachtoffers maken, in die vochtige stinkende loopgraven, de vunze holen, waar regen, wind en sneeuw min of meer vrijen toegang hebben. De gevechtslinies zijn bijna nog geheel gelijk aan die, welke ik de vorige maand aangaf. In de verlopen maand heeft Duitschland wanhopige pogingen gedaan, om op het westelijk front, vooral in de streek tusschen Rijssel en de zee, door te breken. Nieuwpoort, Dixmuiden en Yperen waren hoofdpunten van den aanval. De Duitschers verzamelden daar ontzaggelijke troepenmassa's, voornamelijk bestaande uit jonge lichten, jongelieden van 17—20 jaar. Ze werden uit Aken aangevoerd en, onkundig feitelijk van het vreeselijk gevaar, moesten zij nacht en dag de schansen der Belgen, Franschen en Engelschen bestormen. De afgrijselijkheid van de daar geleverde gevechten spot met alle beschrijving. In dichte colonnes, onder het zingen van „Deutschland, Deutschland über alles" gingen de dappere jongens den dood tegemoet, den dood door vuur, bajonet of water. Maar telkens werden de heerscharen neergemaaid; zij vielen als halmen door de zeis, vergeefs hun jonge levens offerende, want de doorbraak gelukte tot dusver niet.

Het was een verrassing, dat het overschot van het moe-gestreden Belgische leger den zwaren eerepost bij Nieuwpoort verdedigde, verdedigde met den moed van de wanhoop en de kracht van den haat.

De arme Belgen, wier land en woonplaatsen verwoest, wier vrouwen en kinderen in ellende stierven of in den vreemde vluchtten, oordeelden den dood schier verkiezelijker .boven hun jammerlijk leven en onder de wraakkreten „Leuven, Dendermonde, Mechelen", de steden die voor een groot deel puinhoopen werden, wierpen zij zich op de gehate Duitschers en het menschen slachten alleen gaf hun voldoening. Als de ammunitie op was, vlogen ze zelfs den vijand naar de keel, trachtend hem te verwoeren. Ik heb reeds gezegd, dat vechtwijzen uit den tachtigjarigen oorlog terugkeeren. Bij de pogingen der Duitschers de linie Nieuwpoort-Dixmuiden-Yperen door te breken, zijn die mooie Vlaamsche plaatsjes ook zoo goed als puinhoopen geworden. Toen de Belgen het haast niet meer konden houden, staken zij de dijken van het Yser-kanaal door, zoodat een deel van het land onderliep en de Duitschers terug moesten.

Hoe de Amerikanen zich Nederland thans voorstellen.

fig. p.355

Op het oostelijk front, dat zich uitstrekt van Stalluponen tot Krakau was vrij veel beweging. Eerst dreven de Russen geleidelijk de Duitschers en Oostenrijkers uit Polen en Galicië en stonden ze bijna aan de Duitse grenzen, toen generaal von Hindenburg de Russen op hun beurt weer wist achteruit te jagen. Niet onaardig is die indruk- en uitspring-beweging caoutchouc-strategie genoemd.

Turkije heeft zich nog bij de oorlogvoerenden gevoegd en het dappere Turksche leger worstelt met nog onbekend succes in den Kaukasus tegen de Russen.

Voor Servië gaat het er leelijk uitzien. Eindelijk zijn de Oostenrijkers er in geslaagd den weg naar Belgrado tamelijk wel vrij te vechten. Men zegt, dat de Serviërs den oorlog moe en uitgeput zijn. Ik geloof dat nog zoo grif niet en zie de Oostenrijkers nog niet in een paar dagen binnen Belgrado. Mocht 't zoover komen, dan is zeker de vraag niet overbodig of de andere Balkanvolken overweldiging van Servië door Oostenrijk zullen dulden.

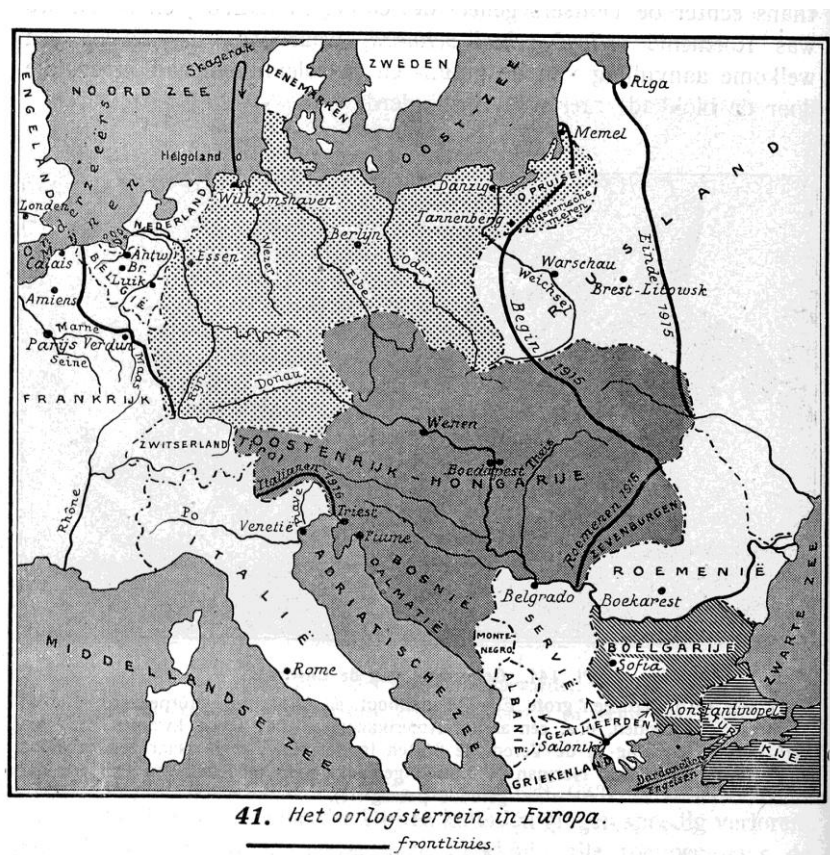

fig. p.293-2, uit Rijpma, De Ontwikkelingsgang der Historie III, 1952

* *

Ter zee vielen een paar gewichtige gebeurtenissen voor. De Engelse vloot hielp de Verbondenen in de gevechten aan de zeekust van België door duchtig den flank en den rug der opmarcheerende Duitschers te bombardeeren. De Duitse marine leverde aan een Britsch eskader bij Coronel (op de kust van Chili) een gelukkig gevecht, waarbij een paar groote Engelse schepen naar den bodem der zee gezonden werden.

Daarentegen ging Deutschland's legendarie, dappere kaperschip „Emden“, de „de Wet van de Zee“ genoemd, te gronde. Dit kleine kruisertje deed aan Engeland's handelsvloot voor een 3.000.000 pond schade en maakte den heelen Indischen Oceaan onveilig. Bezig met weer een zeer vermetele onderneming: het doorsnijden van den Britschen kabel tusschen Britsch-Indië en Australië, die over het eiland Koeling loopt, werd de „Emden“ door een veel grooter Australisch oorlogsschip tot vechten gedwongen en in brand geschoten. Een andere Duitse kaper, de „Königsberg“, ook een schrik van den oceaan, werd, toen hij een rivier was opgevaren, daar „gebotteld“, d. w. z. de vervolgende Engelschman liet in den mond der rivier een kolenschip zinken en nu kan de „Königsberg“ er niet meer uit.

Maar den grootsten slag ontving Deutschland door het verlies van Kiautschau, Deutschland's mooiste kolonie. De hoofdplaats, de sterke vesting Tsingtau, werd door Japan, na een heldhaftigen tegenstand en vreeselijk bombardement, veroverd. De strijd was totaal ongelijk. Geen oogenblik heeft iemand dan ook ooit kunnen verwachten, dat Deutschland Tsingtau zou kunnen houden. Een groote beslissende zeeslag tusschen de reuzenvloten is dus nog altijd niet geleverd.

*

Goddank bleven wij nog steeds gespaard. Wat een zegen zou het wezen, als wij er met noodbrood eten, vluchtelingen en gewonden verzorgen, zuinig leven, geducht belasting betalen (de niet-oorlog zal ons ook minstens een 275.000.000 gld. kosten) en vermoedelijk een schralen Sinterklaas afkomen.

Helaas kostte het demonteeren van een aangedreven zeemijn aan 9 militairen bij West-Capelle het leven. Nog altijd komen er van die gevaarlijke dingen naar onze kust drijven, zoodat de visschersvloot maar het best doet, binnen te blijven. Een paar van die schepen liepen reeds op een mijn en gingen te gronde.

* *

KONING ALBERT.

Het is niet mogelijk zonder aandoening en bewondering te schrijven over België's fieren, sympathieken koning, die 15 November . te midden van de grootst denkbare ellende zijn 39en verjaardag vierde.² Vijf jaar geleden verving hij zijn oom Leopold, die België rijk had gemaakt, op den troon. Hij verwierf zich in dien tijd aller liefde en hoogachting en liet niets onbeproefd om Vlamen en Walen bij elkaar te brengen tot vermeerdering van België's kracht. Hij viel niemand aan en zijn beste vrouw, koningin Elisabeth, steunde haar ge-
maal met de groote kracht van de zwakke, edele vrouw. Waar leed te verhelpen viel en tranen te drogen, waar zonneschijn gebracht moest worden, stond koningin Elisabeth altijd in de eerste rijen. Koning Albert verlangde niets anders dan in vrede te leven, doch toen Duitschland zijn eisch stelde: vrijen doortocht tegen Frankrijk of oorlog, weigerde de koning en Goliath viel David, de leeuw het lam aan. Welk een gedenkdag! Belgenland verbrand en verwoest, tallooze Belgen gesneuveld, vermoord, verminkt, tienduizenden vrouwen en kinderen, van alles beroofd, verdreven uit het vaderland en op vreemde gast-vrijheid aangewezen. Het Belgische leger, voor een groot deel gedood, gevangen en geïnterneerd.

Toch waren er 15 November nog eenige vierkante kilometers vrijen Belgischen grond, grond bedekt met water, met puinhoopen en met bloed, grond doorploegd met granaten, omzwalkt van kruitdamp, rookend van warm vergoten menschenbloed, en op dat stukje vrijen grond stond KONING ALBERT, den luitenantuniform om het slanke lijf, het zwaard in de vuist, oog in oog met den vijand, in het eerste gelid, te midden van zijn onuitsprekelijk, heldhaftig leger, als een Held, waarvan de Sagen ons hebben verhaald, als een lichtend symbool van Moed, Beleid en Trouw, als een Monarch, van wien onderdaan te zijn iedere wereldburger zich tot een eer moet rekenen, als een Mensch, die het geloof in de menschheid herstelt! En achter hem stond die zwakke, tengere vrouw, koningin Elisabeth. Hij het zwaard in de vuist, Zij de verbandtasch in de zachte handen, Hij het oog vol krijgsgloed, Zij het oog vol mededoogen voor zieken, gewonden en stervenden, maar beiden Helden, leden van het kleine Heldenlegioen, dat nooit vergeten wordt, zoolang de wereld zal bestaan.

Arm, klein, mishandeld, geschonden, vernield, verbrand, rampzalig België, gij zijt, trots alles, rijk met uw koningspaar, dat zelfs zijn kinderen in vreemde handen overgaf, om bij en met u te blijven, wat er ook gebeuren mocht. Ergens bij Veurne te midden van kanongebulder en geweervuur, onder storm en sneeuwjacht is 15 November een zeldzaam tafereel van zedelijke grootheid opgevoerd, ook door het overschot der Gideonsbende, dat met zijn monarchen gedenkfeest mocht vieren, een tafereel, dat België vertrouwen geeft op een gelukkigen keer der dingen. De grootste veldheeren hebben immers verklaard, dat niet de getallen der krijgers, maar de zedelijke krachten de overwinning bevechten.

² Feitelijk heeft de heele wereld in dwaling verkeerd. Koning Albert werd 8 April 39 jaar. In de behoefte een algemeene hulde voor den kranigen koning uit te lokken, heeft men den St. Albertusdag daarvoor gekozen. St. Albertus is de beschermheilige van den monarch.

Te Londen, Parijs, in ons land, daar waar vluchtelingen zijn, werden in de kerken en tempels gebeden voor Koning Albert en zijn vrouw tot den Allerhoogste opgezonden. België in de verstrooiing was één, om door telegram en zegenbede aan den koning te velde te doen weten, dat aller gedachte den 15en November bij en voor hem was. En wij weten, dat de gedachten van het koningspaar langs onzichtbare wegen daarheen snelden, waar de deelen van zijn volk vertoefden.

* *

DE TURKEN.

De Turken zijn ook ten oorlog gegaan en onder een vertoon, dat in geen eeuwen voorkwam. Zij hebben den Heiligen Oorlog verklaard. De Heilige Oorlog is een artikel van de Turksche geloofsbelijdenis. Hij wordt verklaard, zoodra de Padishah, het geestelijk hoofd van den Muzelmanschen godsdienst (als zoodanig fungeert de sultan van Turkije) den Islam in gevaar acht. De Heilige Oorlog wordt afgekondigd door een Fetwa, welke is opgesteld door den Sheik-ul-Islam, na den sultan den hoogsten waardigheidsbekleeder in den Islamitischen of Muzelmanschen eeredienst. Zoo'n Fetwa geldt voor alle Muzelmannen over de geheele wereld, waar zij ook wonen en tot welken staat zij ook behooren. Ieder Moslim moet ten strijde trekken voor Allah (God) en Mohammed zijn Profeet.

Wanneer een Fetwa wordt afgekondigd, heeft er nog een eigenaardige plechtigheid plaats, nl. de ontplooiing van de vlag des Profeten. Dit dundoek, een groen zijden vlag, wordt, bewaard te Constantinopel in het oude paleis van den sultan. Volgens de overlevering was deze vlag vroeger het tentvoorhangsel van Mohammed's meest geliefde vrouw. Daarna werd het de vaan van de Muzelmansche legers en volgde deze vaan den sultan te velde. Sinds 1500 ongeveer werd de vlag echter nooit meer meegenomen naar het oorlogsveld. Geen ongeloovige mag het heilige doek aanschouwen en wanneer de Islam in gevaar is, wordt het doek alleen in het paleis ontplooid.

Dit nu is geschied.

Er zijn 300.000.000 Muzelmannen op de wereld. Zullen deze de roepstem van den Sultan-Khalif en Padishah gehoorzamen? Zie, daar een zeer, zeer gewichtige vraag, niet alleen voor de oorlogvoerenden, want Engeland en Frankrijk hebben millioenen Muzelmansche onderdanen, maar ook voor neutralen als wij en allen, die op hun grondgebied belijders van den Islam hebben.

Ik denk van niet, omdat, naar mijn meening, de sultan den Heiligen Oorlog onder deze omstandigheden niet mocht verklaren. Het is niet waar, dat de Bondgenooten den Islamitischen godsdienst in gevaar brachten. Engeland en Frankrijk gaven aan hun Muzelmansche onderdanen volle vrijheid van godsdienst.

Het was politieke overweging; welke den Sultan de partij van Duitschland en Oostenrijk deed kiezen. Z. M. hoopt in troebel water te visschen en zijn door den Balkanoorlog zoo verzwakt rijk weer op te richten met behulp der Deutsche Christenheid. Kruis en Halve Maan strijden enkel uit politieke overweging naast elkaar. Ik verwacht dat daarom millioenen Mohammedanen hun rijkstrouw niet zullen schenden.

Mislukt de Fetwa, dan speelt Turkije vermoedelijk zeer hoog spel. Rusland en Engeland hebben reeds gezegd, dat zou geschieden, wat ik hoopte en verwachtte dat reeds door den Balkanoorlog geschied zou zijn: de vernietiging van Turkije's Europeesch rijk, de uitdrijving der Turken uit Europa. Het uiteenvallen van het Balkan-Verbond door Bulgarije's domme houding heeft een paar jaar geleden de executie van Turkije uitgesteld.

Turkije is nu de Russen in den Kaukasus krachtig op het lijf gevallen en het tracht van uit Klein-Azië het Suez-kanaal te veroveren, welke verovering Engeland van zijn koloniën zou afsluiten. Maar aan den anderen kant wordt er onderhandeld om het Balkan-Verbond te hernieuwen. Dit ligt zoo in den lijn der dingen. Immers Bulgarije, Servië, Griekenland, Rumenie kunnen niet toelaten dat hun oud-beul weer op kracht komt, want dan hebben zij weer oude slavernij en oude wreedheid te verwachten.

Zoo dreigt de wereldoorlog al wijder en wijder om zich te grijpen. In Portugal gist het reeds, Italië mobiliseert, Spanje volgt met ingespannen belangstelling het lot der Latijnsche zusterstaten, waar, waar is het einde?

De tijden zijn vreeselijk ernstig.

<<.>>

ZUID-AFRIKA

Op tragische wijze is ook Zuid-Afrika bij den oorlog betrokken geraakt en men hoort weer, als in de onvergetelijke dagen van 1899—1901 van Boeren-commando's; de schrik der Engelschen, de held, die indertijd iederen Nederlander, jong en oud het lijf van geestdrift trillen deed, Christiaan de Wet, staat weer in het veld.

Maar hoe verschillend zijn de omstandig- heden. Nu is het niet het wonderbare boeren- volk tegen de gehate Rooineks, maar burgeroorlog. Christiaan de Wet kruist den degen met Louis Botha. 't Is haast om bij te schreien.

Hoe kon dat zoo komen?

Naast de Unie (Kaapland, Oranje Vrijstaat en Transvaal) ligt Duitsch Zuid-West Afrika. De Duitschers daar, gedachtig aan de wreede wijze, waarop 14 jaar geleden, de Boeren door de Engelschen ten ondergebracht waren, hoopten de Boeren tegen de Engelschen op te zetten en zoo de Duitsche krijgers op de Europeesche slagvelden hun taak te verlichten. Inderdaad was er in de Unie ook oneenigheid. De partij van Hertzog meende, dat Botha aan de Engelschen te veel toefaf.

De Duitschers vonden een gewillig oor bij den Boerencommandant Maritz. Zooals begrijpelijk is, gelastte Engeland Botha de Unie tegen de Duitschers en den rebel Maritz te verdedigen en de Boeren tegen Duitschland ten krijg op te roepen. Toen brak een opstand uit. De Wet voegde zich bij Maritz en vooral in den Vrijstaat nam de opstand eenige uitgebreidheid aan. De meest bekende Boerenleiders keurden dit optreden ten sterkste af en verreweg de meeste Boeren schijnen Botha te steunen. Volgens de laatste berichten zijn reeds ettelijke rebellen-commando's onschadelijk gemaakt. Bij een treffen werd een zoon van de Wet gedood en ontkwam de geweldige aanvoerder ter nauwernood.

Ik zou me geen droeviger einde voor den kranigen Christiaan de Wet kunnen denken dan een sneuvelen tegen Botha, den oud- wapenkameraad, in de ongelijkste en heldhaftigste worsteling, welke de wereld ooit zag, en ik hoop van harte, dat er spoedig aan dit weerzinwekkend oorlogsbedrijf in Zuid-Afrika een bevredigend einde komt. Dat tegenover De Wet de meest verregaande vergevensgezindheid tegelijk hoogste plicht en wijs beleid is, behoeft zeker geen betoog.

<<.>>

OORLOGSVARIA.

Hieronder volgen nog eenige korte berichtjes over offervaardigheid, heldenmoed en andere eigenaardige verschijnselen bij de oorlogvoerende partijen.

— In alle oorlogvoerende landen zijn vrouwen en meisjes druk bezig met het vervaardigen van wollen goederen voor de krijgers te velde en het inpakken van groote postpakketten met versnaperingen.

Vele kinderen offeren hun spaarpotten voor de soldaten. Een Fransche jongen had als schoolprijs 50 fr. gekregen. Hij zond deze aan president Poincaré, met een brief er bij, waarin werd meegedeeld, dat 30 fr. waren voor het betalen van het belastingbiljet van zijn vader, die in den oorlog was, en de rest voor de gewonde soldaten.

Een Duitsche vereeniging in Amerika stelt een reusachtige Duitsche vlag samen uit 100,000 lapjes. Wie zoo'n lapje koopt voor 2 1/2 dollar (10 gulden) krijgt zijn monogram er op gestikt en het lapje in de vlag genaaid. De banier zal met het geld aan keizer Wilhelm aangeboden worden.

— In een der schansen vond men te midden der gesneuvelde soldaten een opengeslagen

gebedenboek. Het was opengeslagen bij de „Gebeden der Stervenden“.

— Bij een Duitsche bestorming van vijandelijke schansen moesten de Duitschers terug. Zij namen hun gewonden mee, doch zagen een armen kerel over het hoofd. Dit bemerkte een Britsche officier. Hij beval zijn mannen het schieten te staken, trad uit de schans en begaf zich naar den gewonden soldaat. De Duitschers begrepen eerst niet wat dat beteekende en zij vuurden door. De officier werd getroffen. Toen de Duitschers het doel van den nobelen officier begrepen, staakten ook zij het schieten. De officier bracht waggelend den Duitschen gewonde naar de Duitsche schansen. De daar bevelvoerende officier was zoo getroffen door die daad, dat hij den Engelschman zijn IJzeren Kruis op de borst spelde.

De Britsche officier ging terug naar zijn mannen, maar eenige dagen later overleed hij aan de bekomen wonden.

— Het IJzeren Kruis is een Duitsche onderscheiding voor bijzondere dapperheid. Het heeft 2 klassen. Men kan pas de eerste klasse krijgen, na de tweede verworven te hebben. De Kruisridders hebben recht op militaire eerbewijzen. De ridders 1e klasse onder den rang van officier krijgen maandelijks een eere-soldij van 3 M. (f 1.80). Veertien officieren uit de familie Veltheim veroverden reeds dit kruis. Ook in den oorlog van 1870 werd een IJzeren Kruis-Orde ingesteld.

— De huidige oorlog heeft het woord „schietkansels“ in de wereld gebracht. Men bedoelt daarmee mitrailleuses welke in de toppen van boomen worden opgesteld. De Franschen bedachten deze afschuwelijke nieuwigheid in het Argonnerwoud.

— Dat de humor den mensch nooit verlaat, blijkt uit de brieven der soldaten. Zoo vertellen zij, dat men in de schansen formeel tooneeluitvoeringen geeft en concerten op touw zet. Soms sturen de vijanden elkaar in de vuur-pauze koddige boodschappen over.

Maar 't gekst zijn de schietwedstrijden op uitgestoken doelen, waarbij men elkaar het resultaat der schoten toewimpelt. In een groote Fransche schans wordt zelfs een dagblad met advertenties enz. uitgegeven.

— Vermakelijk is ook de historie van Lumpi, een fox-terrier, die z'n baas niet wou verlaten en hem op het slagveld volgde. Weldra moest Lumpi ook mee de schans in. Hij wende zich spoedig aan het vuren. „Ja, met groote drukte en gekef wilde hij telkens de bommen te lijf. Menigmaal doet Lumpi ook gevaarlijke verkenningstochten. Ten einde het algemeen geliefde dier zooveel mogelijk te beveiligen, hebben de soldaten hem een khaki-uniformpje aangeverfd!

— De kinderen in Amerika hebben de aardige gedachte gehad, om een schip met kerstgeschenken te zenden, die bestemd zijn voor de kinderen van vaders, die in den oorlog zijn. Het schip zit van boven tot onder vol met speelgoed en lekkernijen. De Jason, zoo heet deze echte Blijde Boodschap voor kinderen, legt het eerst aan in Falmouth en daar worden de geschenken voor de Engelsche en Belgische kinderen uitgeladen; daarna gaat het naar Havre voor de Fransche jeugd, vervolgens naar Napels voor de Duitsche en Oostenrijksche kleinen en eindelijk naar Saloniki voor de Balkan-kinderen. De geschenken voor de Russische kinderen konden niet meer in de Jason. Een ander schip brengt ze dadelijk naar Archangels.

Jeugd brenge een eeresaluut aan het nobele hart van de jonge Amerikaantjes!

JAN POLITIEK.